id. ENTZ GÉ
1842—1919
egyetemi tanár
ajándéka.

NEMZETI NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA TANÁRI TESTÜLETE.

SZERKESZTI

SEBESTYÉNNÉ STETINA ILONA.

XXIII. ÉVFOLYAM. 1902. I. FÜZET.

Január.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	Magyarország néptanítóihoz. Wlassics Gyula	1—2
II.	Berlini tanulmányok. Pályi Sándor	3—16
III.	Báró Barkóczyné emlékezete. Stauffer Elma	17—19
IV.	Kalotaszegi varrottas az iskolában. Poznan Jolán	20—24
V.	A földrajz tanítása a fővr. polg. leányiskolákban. Relkovic Mita	25—32
VI.	Tanulmányutunk emlékei. Peregriny Aranka	33—41
VII.	**Nőnevelési szemle.** A gazdasági leányiskolák érdekében. — Miniszteri rendelet a tanítóegyesületekről. — A magyar nők műkiállítása. — A diakonissák terjedése. — A széccényi tejgazdasági intézet. Ferenczy Ida. — Ujabb adományok a Péterfy-alap javára. — Pályázat	41—46
VIII.	**Irodalom.** Arany László összes művei. A «Magyar Bazár»	47—48

☞ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit s* ***az iskolákat és egyesületeket,*** *melyek folyóiratunkat járatják, hogy az előfizetési pénzeket* ***egyenesen kiadóhivatalunkba (VI., Andrássy-út 65)*** *szíveskedjenek küldeni. A közvetve beküldés által az úgy is csekély előfizetési díj jelentékenyen megkevesbedik. Reklamációkat* ***díjtalanul*** *csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk.*

A *„Nemzeti Nőnevelés“* megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) havonként három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a *„Nemzeti Nőnevelés“* címe alatt a VI. ker. állami polg. iskolai tanítónőképző intézetbe (Andrássy-út); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VI. ker., Bulyovszky-utcza 28. sz.) küldendők.

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXIII. ÉVFOLYAM. 1902. JANUÁR. I. FÜZET.

MAGYARORSZÁG NÉPTANÍTÓIHOZ.*

Öt év előtt adtam ki a gazdasági ismétlő iskola szervezetét és tantervét.

Ebben az a meggyőződés vezérelt, hogy hazánk különleges viszonyai között nem elég, ha a népiskola csak az általános alapvető ismereteket hinti szét a nép milliói közé, hanem szükséges, hogy népoktatásunknak addig csaknem meddő tagozatát: az ismétlő iskolát alakítsuk át olyan intézménynyé, a mely a hat-éves elemi népiskola munkáját, a nemzeti népoktatást megszilárdítván, az ifjúságnak olyan elméleti, főleg gyakorlati ismereteket is nyujtson, a melyekre népünknek jövő életfoglalkozásában szüksége lesz.

Olyan ismereteket adjon, melyek az élet nehéz viszonyai között a nép küzdelmes munkájában megélhetését megkönnyítik, boldogulását előmozdítják.

Már akkor bizton számítottam hazám derék néptanítói karának lelkes, buzgó támogatására. Meg voltam győződve, hogy a néptanítók eszmémet és czéljaimat lelkesen föl fogják karolni, nemcsak a kitűzött czél nagy jelentősége miatt, de saját jól fölfogott érdekükben is.

Örömmel nyilvánítom, hogy a magyar tanítói karba helyezett bizalmam fényes igazolást nyert.

A gazdasági ismétlő iskola, népoktatásunknak eme fiatal sarja, öt év alatt olyan katalmas lendületet nyert, a minőt csakis

* «A Néptanítók Lapja» folyó évi január 2-án megjelent számából veszszük át közoktatási ministerünk következő sorait, melyek államférfiui bölcsességét és a magyar népnevelés iránt érzett szeretetét minden általunk iránta kifejezhető magasztalásnál ékesszólóbban hirdetik. *Szerk.*

a tanítói kar lelkesedése, kitartása s a tanfelügyelői kar buzgósága volt képes megteremteni.

Öt év alatt ezeknek az iskoláknak a száma közel kétezerre emelkedett. Az érdeklődés ezen intézmény iránt úgy a községek, mint a törvényhozás részéről általános. A községek készséggel hozzák meg a tőlök telhető áldozatot gyermekeik gyakorlati oktatására. Az állami költségvetésben a gazdasági ismétlő iskolákra az 1897-dik évben fölvett16 ezer korona a folyó évi költségvetésben már 150.000 koronára emelkedik.

A közoktatás minden ágazatánál, és így igen természetesen a gazdasági ismétlő iskolánál is főleg a belterjes fejlődésre helyezem a fősulyt. E czélból arra törekszem, hogy a tanítói kar minél alaposabb műveltséggel és szakértelemmel töltse be nemes hivatását.

A néptanítók gazdasági kiképzését a földmívelési minister úr a tanítóképzőintézetekhez kirendelt szaktanítók és a különböző tanfolyamok által hathatósan előmozdítja. A tanítók gazdasági képzése s a gazdasági iskola belterjes fejlődésének előmozdítása volt indító oka annak az elhatározásomnak is, hogy a *Néptanítók Lapját* olyan melléklettel látom el, a mely kizárólag annak a nagy föladatnak a megoldását munkálja, hogy *miként kell a népiskolát a gyakorlati életre eredményessé, gyümölcsözővé tenni?*

A tanítói kar iránt érzett szeretettel és bizalommal bocsátom közre a *Néptanítók Lapja* első mellékletét: a «*Gazdasági Ismétlő Iskolát*», azzal a hő óhajtással, hogy legyen ez a lap egyik hathatós előmozdítója a népoktatás fölvirágozásának s ez által nemzetünk boldogulásának.

Isten áldása legyen a gazdasági ismétlő iskolák tanítóin és tanulóin!

Wlassics Gyula.

BERLINI TANULMÁNYOK.

A magy. kir. földmivelésügyi ministerhez intézett jelentés.

Hivatkozással Nagyméltóságodnak f. évi május hó 6-án kelt 40.750/IV. 1. számú rendeletére, a melyben Nagyméltóságod kegyes volt csekélységemet megbízni, a Berlinben 1901. év május hó 11—16-ig rendezett kiállítás (Ausstellung Berliner Vereine für Frauenbestrebungen und Hausbedarf) megtekintésével, vagyok bátor jelentésemet az alábbiakban tiszteletteljesen előterjeszteni.

Nagyméltóságodnak rendelete értelmében tisztelegtem Malcomes Jeromos báró, ministeri tanácsos, gazdasági szaktudósító úr ő Méltóságánál, hogy támogatását kérjem. Becses útbaigazításai nagyban hozzájárultak rövid időre szabott tanulmányom sikeréhez.

A szóban levő kiállítás eszméjének gyakorlati kivitele a kiállítás megnyitását megelőzőleg a berlini nők körében egy új szövetkezet keletkezését idézte elő. Megalakult a «Deutscher Bund für Frauen-Erwerb» Frau Major Schulze elnöklete alatt és a kiállítás maga is már e szövetkezet kiállításának volt tekinthető.

Az új szövetkezetnek, a mely közvetlenül a kiállítás megnyítása előtt alakult meg, az a czélja, hogy a nők gazdasági helyzetének javítását előmozdítsa, sőt a mennyire lehetséges, a nőknek új keresetforrásokat nyisson. A tagok évi 1·50 márka tagsági díjat fizetnek.

A szövetkezet czélját először is a nők kiképzésének előmozdításával véli elérni. Összeköttetésekbe kiván lépni iskolákkal. Fedezni akarja az arra reászorulók kiképzési költségét, esetleg maga is gondoskodik majd kiképzésről. Másodszor összeköttetésbe kíván lépni czégekkel és intézményekkel, hogy a nők alkalmazását köz-

vetítse, és tervezi az esetleg kiadandó közlönyben az üresedésben levő helyek nyilvántartását is. A szövetkezet harmadszor bizonyos időközökben kiállításokat óhajt rendezni törekvéseinek előmozdítására. Negyedszer czélul tűzte azt is, hogy rokontörekvésű mozgalmakhoz csatlakozva, azokat támogassa.

Az új szövetkezet törekvéseinek harmadika, t. i. időközönkint való kiállítások rendezése, a lefolyt kiállításból ítélve, nagy mértékben előmozdíthatja a kitüzött czélt. Az ily kiállítások egyrészt majd iskolái lehetnek az érdekelt nőknek, de másrészt megbecsülhetetlen lehet jelentőségük, ha bennük fogyasztó közönségre talál a termelő nő. És különösen nagy szolgálatot tehetnek a házi iparnak.

A m. é. május 11—16-ig rendezett kiállítás természeténél fogva kisebb méretű volt. Nem a nagyban termelők, hanem többnyire apró existentiák mutatták be munkájukat, mégis tetemes anyag került össze. A kiállítók száma meghaladta a 300-at, és a kiállított tárgyak megtöltötték a Philharmonia három nagy termét.

A kiállított tárgyakat három csoportba lehetett foglalni.

Egy részüket a nők kiképzését feltüntető kiállítás képezte. A második csoportba foglalhatók voltak a nő kiállítóknak munkái, valamint oly kiállítók tárgyai, a kik női munkások által előállított készitményeket mutattak be. Ez a csoport volt hivatva feltüntetni egyrészt a nő termelő- és munkaképességét, másrészt kimutatni, hogy a nő mily munkakörökben teremthet magának existentiát. Végül a kiállított tárgyak harmadik csoportját a nők munkájához szolgáló eszközök és anyagok alkották.

I. csoport. A kiállítók között 78 nőképzéssel foglalkozó egyesület és nyilvános jellegű iskola mutatta be tevékenységét, továbbá 40 magánosok által fentartott iskola és különféle tanfolyam állított ki. A nőképző egyesületek között ott volt a Magyar Országos Nőképző Egyesület, a melyet a kiállításon nagyméltóságú Szögyényi Marich László úr nagykövet neje képviselt. Itt jelentenem kell, hogy őnagyméltóságának, a ki a kiállítást nejével két izben tisztelte meg látogatásával, tudomására jutván kiküldetésem, nagy készséggel önként látott el ajánlatával, a miért nagy hálával tartozom.

Az Országos Nőképző Egyesület kiadványait és iskolái tanítványainak dolgozatait és kézimunkáit állította ki és kiállított tárgyaira aranyérmet kapott.

A különféle nőképző és diakonissa egyesületek és iskoláik, valamint az állami és más egyéb hatósági iskolák, nevezetesen a felső leányiskolák, tanítónő-, kézimunkatanítónő- és tornatanítónőképzők, gyermekkertésznőképzők, kereskedelmi iskolák, ipar- és műipariskolák, rajz- és festőiskolák, háztartási iskolák nagyrészt csak kiadványaikkal, évi jelentéseikkel, tanterveikkel és különféle szabályzataikkal szerepeltek a kiállításon, a mely ismertetések azonban a kiállításon rendszeresen összeállítva a németországi nőképzés jelenlegi állapotáról ha nem is teljes, de tanulságos képet adtak. A külföldet csak egy pár iskola képviselte.

Jellemző a kiállításra, a mely tulnyomólag magánvállalkozásnak volt a tükre, hogy a míg a nyilvános jellegű iskolákat leginkább csak kiadványaik képviselték, addig a magániskolák és tanfolyamok versenyeztek egymás között kiállításaikkal.

Itt első sorban az egyes nők által fentartott háztartási iskolákat kell felemlítenem. A nőoktatásnak ez a legújabb ága csakugyan hézagpótló lehet, ha nemcsak hogy lehetővé teszi a magánvállalkozást, hanem annyira keresett, hogy egyes nők képesek nagy beruházással tekintélyes ilynemű intézeteket fentartani. És a mi a kiállításon előttem tanulságos volt; úgy látszik, ez intézetek tovább fejlődésükben ujjmutatással szolgálhatnak a leányok természetes nevelése és tanítása útjának-módjának keresésében.

A szorosan vett gyakorlati háztartási oktatással (mint főzésre, ruhavarrásra, lakástakarításra való tanítással) kezdődött tanfolyamok között ma már egyesek internátussal felszerelve, a hol a serdülő leányok neveléséről is gondoskodnak, bevonják hatáskörükbe az általános műveltséget nyújtó elméleti oktatást, irodalom-, nyelv- és zeneoktatást stb. Kert közepére épített villába helyezik az iskolát, a minek mind a kedélyre, mind az egészségre meg van a maga hatása és a kertet felhasználva bevonják a külső gazdaságra, különösen kertészetre való oktatást is a tanítás körébe.

A kiállítók közül csak egy ilyen iskolát akarok felemlíteni,

t. i. Fräulein A. Schoel (Dresden-Blasewitz) intézetét «für Töchter besserer Stände». Fényképekben mutatta be intézetét (kétemeletes villa kert közepén), annak berendezését és a növendékeket munka közben a konyhában, kézimunka mellett, gyümölcsöt konzerválva, kerti munkával elfoglalva, terített asztalok körül, azonkívül kiállította a növendékektől készített fehérneműeket kicsinyített mintákban és az intézet történetét és tantervét.

Nagy volt a kiállítók között azoknak a magántanfolyamoknak a száma, a melyek a nőknek ipari képzést nyújtanak. Első helyen a «Grösste Berliner Zuschneide-Akademie am Alexanderplatz» említendő, szép kiállításával. Tanítványai munkáit mutatta be. Tanfolyamait, a melyek két héttől egészen három hónapig tartanak, a tulajdonostól szerzett információ szerint külföldiek is nagyon látogatják ismereteik bővítésére. A tanulók száma havonkint 300-ra is emelkedik. E magánvállalat tisztán iskola.

A grisingi (szász érczhegys.) «Flechtschule für Frauen und Kinder» nagyon szép szalmából font munkákat állított ki, de minthogy a kiállításon nem volt sem képviselője, a ki felvilágosítással szolgált volna, sem prospektust nem állított ki, ez iskoláról adatokat a kiállításon nem szerezhettem.

Kiállító magántanfolyam volt: «A. Sternbergs Grösste und Älteste Fach-Lehranstalt für Cravattenfabrikation in Berlin», a mely 8—14 napos tanfolyamokban bármely nőt, minden előképzés nélkül e téren teljesen kiképez. Az oktatás 1882 óta szakadatlanul folyik és állítólag nincs hét, hogy a tanulók száma 30 alá szállana. Nagy számmal keresik föl vidékről jövő tanulók. Ez a tanfolyam nyakkendőgyárral kapcsolatos. A tanulók munkáit mutatta be.

I. Heppner (Berlin) kalap- és fejdísz-munkára, valamint csipkedíszítésre (Spitzendecoration) oktató magántanfolyamát mutatta be növendékei munkáiban.

Fel kell említenem Johanna Merz volt tanítónő magántanfolyamát, a ki abból indulva ki, hogy ha a szegény nő megcsinálhatja a maga kalapját és ruháját, miért ne csinálhatná meg a czipőjét is, vagy legalább miért ne javíthatná ki, először maga meg-

tanulta a lábbeli készítését és aztán tanfolyamot rendezett be intelligens, de szegény viszonyok közt élő nőknek, hogy azok képesek legyenek ne csak a maguk, hanem családjaik, különösen gyermekeiknek czipőit legalább is kijavítani, de esetleg ujonnan el is készíteni. E tanfolyam nem iparűzésre, hanem csak házi szükségletek kielégítésére kiván oktatni. A kiállításon bemutatta tanítványai készítményeit. Johanna Merz törekvéseit állítása szerint oly siker koronázza, hogy már fióktanfolyamokat is nyithat s ezekhez maga képzi ki a szaktanítónőket.

Tekintve, hogy ily törekvéseknek, ha sikeresek, sociális jelentőségük lehet, szerettem volna a tanfolyam munkáját és eredményét behatóbb tanulmány tárgyává tenni, de berlini tartózkodásom idejének rövidsége sajnálatomra nem engedte meg.

A kiállító magántanfolyamok közt kiváló helyet foglaltak el a műipari műtermet tartó nők tanfolyamai, a tanulók készitette műtárgyaikkal.

Kézimunka-tanítónői vizsgálatra előkészítő magántanfolyamok is jelentek meg a kiállításon tanítványaik munkáival, valamint kereskedelmi magántanfolyamok.

II. és III. csoport. A második és harmadik csoportba foglalt tárgyak, a melyek egyrészt a nők munkáját mutatták be, másrészt pedig a nők foglalkozásába vágó eszközök és anyagok voltak, egészen ipari jellegűvé tették a kiállítást, a mi oly ipari góczpontban rendezett kiállításon, mint a milyen Berlin, tekintve, hogy a kiállítók nagy része magából a fővárosból került ki, egészen természetes.

A nőkiállítók közül első sorban a festőnőket és iparművészeti műteremtulajdonosokat kell felemlítenem. Különösen az utóbbiak nagy számmal jelentek meg a kiállításon műiparczikkeikkel (festett agyagedényekkel, porczellán és majolika, bőr- és famunkákkal) figyelemreméltó munkát mutatva be.

A kiállítás e részének zömét, a divatárusnők, szabónők, himzőnők és más rokon foglalkozású nők tárgyai képezték. Felemlítésre méltó a Liebert-féle likőrgyár, kifogástalan minőségű gyártmányaival. E gyár egészen nők kezében van. Az alapító halála óta az özvegy és leányai vezetik.

A nők foglalkozásába vágó eszközök és anyagok között első helyen a zongora és más zeneeszköz, a varrógép- és írógépkiállításokat kell felsorolnom, valamint több czégnek mosó-, kifacsaró- és mángorlógép-kiállítását, továbbá a különféle czégek petroleum és spiritus gyorsfőzőit és más e fajta eszközeit. Különösen ki kell emelnem a «Centrale für Spiritus-Verwerthung» czég nagy kiállítását. A czég a szesznek, mint fütőanyagnak kihasználását mutatta be minden téren. Egész nagy takaréktüzhelyeket fűt szeszszel.

A nőket érdeklő iparczikkek és anyagok leginkább butorok, ruházati czikkek és élelmi szerek voltak. Az élelmiszerek közt nem kevesebb mint 15 tejszövetkezet és tejgazdaság szerepelt terményeivel.

Külön meg kell emlékeznem a «Berliner Obstwein-Kelterei» almabor pezsgőjéről. Ez az aránylag olcsó és gyenge szesztartalma mellett nagyon kellemes frissítő ital (a kiállításon egy 0·7 literes palaczk ára 1 márka volt) hazánkban, a mi magas söráraink mellett, különösen nyáron nagy kelendőségnek örvendene és gyártása szerény véleményem szerint a gyümölcstermesztésre is hatással volna.

A «C. Evers Compot- und Limonaden-Fabrik» kitünő minőségű gyümölcs-konzerveit állította ki. Az «Eckard & Co» czég pedig élvezetre kész leves- és hús-étel konzerveit (Bouillon, tyúkleves, galambleves, rizskásás csirkeaprólék, gulyás stb.) mutatta be, a melyek felmelegítve minden további elkészítés nélkül élvezhetők.

Robert Schultz az általa felfedezett «Antisabrolin»-nal konzervált tojásokat állított ki, a melyek a mellékelt hivatalos bizonyítványok szerint nagy tengeri utakat tettek meg és félévnél hosszabb idő mulva is frissek és teljesen használhatók voltak.

A kiállítással kapcsolatosan megtekintettem Berlinben három tanintézetet, nevezetesen:

1. A «Lette-Verein» háztartási tanítónőképző-intézetét,
2. Dr. Elvira Castner marienfelde-i nőkertészi iskoláját,
3. Frau Clara Krohmann «Stütze der Hausfrau» képző-intézetét.

Ezekről az iskolákról vagyok bátor a következőket jelenteni:

A «Lette-Verein» háztartási tanítónőképző-intézetének az a czélja, hogy $1^1/_2$ év alatt oly tanítónőket képezzen ki, a kik képesek a háztartás vezetésével járó munkákat gyakorlati úton és a háztartás körébe vágó elméleti ismereteket elméleti úton tanítani. E tanfolyamnak jelenleg 30 tanulója van és a vezetőség nyilatkozata szerint oly keresettek, hogy volt rá eset, hogy a «Lette-Verein» maga sem kapott a saját végzett tanítványai közül iskoláihoz háztartási tanítónőt, a mikor keresett. Ez a képzőintézet pedig a maga nemében nem az egyedüli Németországban.

A tanfolyamnak tanulói a művelt középosztályból való leányok, a kik a felső leányiskolát elvégezték és legalább $17^1/_2$ évesek. A bennlakó növendék költségei az egész tanfolyamra, az ellátást beleszámítva 1650 márka a bejáróké 750 márka. Az egész összeg 6 negyedévi részletben törleszthető.

Tantárgyak: *A) gyakorlatiak:* főzés, női kézimunka (különösen ruhajavítás), gépvarrás, fehérnemű szabás és varrás, mosás és vasalás. *B) elméletiek:* neveléstan, módszertan, chemia, elméleti háztartástan, egyszerű könyvvitel, egészségtan és betegápolás, karének. *C) gyakorlatok* a «Lette-Verein» háztartási iskolájában.

A tanítás menete a következő:

I. félév.

A hét négy délelőttjén főzés.

A hét egy délelőttjén gyakorlati háztartástan (lakás és konyhatakarítás).

A hét egy délelőttje szabad.

A hét két délutánján női kézimunka, első sorban ruhajavítás, foltozás, stoppolás.

A hét egy délutánján sütés (kenyér és különféle tészták).

A hét egy délutánján elméleti előadások.

A hét két délutánja szabad.

A szabad félnapokra házi feladatokat kapnak.

II. félév.

A hét négy délelőttjén főzés.
A hét két délelőttjén gépvarrás.
A hét egy délutánján sütés (kenyér és különféle tészták).
A hét egy délutánján elméleti előadások.
A hét két délutánján fehérnemű szabás és varrás.
A hét két délutánja szabad.

III. félév.

A hét hat délelőttjén főzés. Az utolsó évnegyedben hetenkint kétszer délután 6 órán át mosás, közben 2 órai szünet; és négy hónapon át hetenkint kétszer délután három órán át vasalás. Az egész félévben hetenkint egyszer délután elméleti előadások,

A főzést és chemiát mind a három féléven át tanulják.

A jelölteket egészségtani és betegápolási kurzusban a Szamaritánus egyesület részesíti, a miért minden jelölt külön 1·50 márkát fizet. A mint valamelyik jelölt annyira megtanult főzni, hogy felügyelet mellett reá bizható a főzés tanítása, beosztják a «Lette-Verein» háztartási iskolájában (a hol a leányok a maguk czéljaira tanulnak főzni) főzéstanítási gyakorlatokra, hogy a tanítónő felügyelete alatt tanítva önállósághoz szokjék. A tanfolyam előljárósága és tantestülete értekezleteken tartja nyilván a jelöltek szorgalmát és haladását. A képesítő vizsgálatot a «Lette-Verein» előljárósága előtt teszik le. A vizsgáló bizottság az általános vizsgálat után a főzés kezdete előtt megjelenik a konyhában, elkérdi a feladott ebéd elkészítésében követendő eljárást, azután eltávozik. A jelöltek ellenőrző felügyelet mellett elkészítik az ebédet. A feltálalt ebédhez újra megjelenik a vizsgáló bizottság, hogy megbirálja.

A szabásból, varrásból, ruhajavításból és egyéb kézimunkából csak a tanfolyam alatt készült munkákat állítják ki a vizsgára.

A jelöltek sikeres vizsga után bizonyítványt kapnak, mely őket a háztartási ismeretek gyakorlati és elméleti tanítására képesíti.

Ki kell itt emelnem a «Lette-Verein» vezetőségétől kapott azt a felvilágosítást, hogy az egyesületnek ezt a mai igények megkívánta tanfolyamát úgy sikerült nagyobb beruházási költség nélkül megteremteni, hogy kihasználta az egyesületnek már meglevő iskoláit. A főzés gyakorlására volt már háztartási iskolája, a szabás, varrás, ruhajavitás és egyéb kézimunka elsajátítása lehetséges volt e meglevő iskolák műhelyeiben és a lakástakarításra is bő alkalom kinálkozott a «Lette-Verein» telepén. Az egészségtan és betegápolás tanítására pedig a Szamaritánus egyesületet kérte fel.

Ez az eljárás ránk nézve azért nagyon tanulságos, mert a Magyar Országos Nőképző-Egyesületnek egészen hasonló iskolatelepe van, mint a «Lette-Verein»-nak, a hol ugyanazon körülmények között, ép oly könnyen meg volna oldható a háztartási tanítónők kiképzésének a kérdése, legalább is, a mennyiben belső gazdaságra (konyha, ruházat, lakáskezelés) való oktatásról van szó. Pedig ha hazánkban meg akarjuk honosítani a nők gazdasági kiképzését, az első lépés csakis megfelelő szaktanítónők kiképzése lehet.

Dr. Elvira Castner gyümölcstermelő és kertész-iskoláját (Obst- und Gartenbau-Schule für gebildete Frauen) művelt nőknek a kiképzésére alapitotta azzal az általa hangoztatott szándékkal, hogy hazájában a nőknek megnyissa a kertészet terét.

És e feladatára, hogy szavaival éljek, miután előbb 10 évig tanítónő, azután egyetemet végezve 20 évig fogorvos volt, 14 évig készült Amerikában és Európában. Kertészeti iskolákban maga tanult, majd utazott kertészeti iskolák tanulmányozására és mindenütt kertésztanítókkal értekezett eszméje megvalósítása tárgyában. Hálával emlékezett meg anyjáról is, a ki kitünő «Landwirthin» volt és a kinek a kertészet iránt való hajlandóságát köszöni. A felsorolt körülményeknek tulajdonítja, hogy a míg más nőknek hasonló kisérletei Németországban, így Charlottenburgban, Königsbergben stb. kevés sikerrel jártak, addig az ő vállalkozása sikerült. Az említett kisérleteknek nem volt meg a főfeltétele, az ügy élére állítható szakképzett nő.

Dr. Elvira Castner vállalkozása csakugyan sikerültnek mond-

ható, mert nemcsak hogy 1894 óta fenn tudja tartani iskoláját, hanem az oly virágzásnak indult, hogy 1899-ben Friedenauból, a hol intézete szűknek bizonyult, át kellett helyeznie Marienfeldebe. Az iskola czéljának megfelelő új épületet emelt, ellátta iskoláját 28 tanuló befogadására alkalmas internátussal és két kerttel. A belső kert két holdas, üvegházakkal felszerelve. Leginkább gyümölcsfanevelésre szolgál. A külső kert 6 holdas, főképen zöldség termesztésre, de gyümölcsös is. Az alapító az iskolát a saját anyagi erejéjéből emelte fel és tartja fenn. Semmiféle anyagi támogatásban sem részesül. A «Verein zur Förderung des Frauenerwerbs durch Obst- und Gartenbau» is csak erkölcsi támogatásban részesíti, pedig megnehezíti az ilyen iskola alapításában a magánvállalkozást az a körülmény, hogy nem dolgozhatik egyedül haszonra, csakis a legbeválóbb 1—2 növény termesztésével, mint a kereskedelmi kertészet, hanem tekintet nélkül a jövedelmezőségre, mindenre ki kell terjeszkednie.

A tanulók száma jelenleg is 32, közöttük több külföldi, így egy magyar leány is, Schulek Margit, Schulek Frigyes műépítész, mintarajztanodai tanár leánya Budapestről, a ki a jelen iskolai évben végzi az intézetet és a kiről azért emlékezem meg külön, mert az első magyar úri nő, a ki e téren teljes szakképzettséget szerez és a kinek reátermettségéről az intézet vezetője dicsérőleg nyilatkozott.

A végzett tanulók oly keresettek, hogy mindig több a betöltendő állás, mint a hány végez, különösen azért, mert sok úri leány, nevezetesen földbirtokosok leányai, csak azért tanulnak, hogy ismereteiket otthon értékesítsék. Az intézetnek nem egy végzett növendéke viszi földbirtokos szülei házánál a kertgazdaságot és az intézet vezetője dicsekvőleg emlékezett meg ily volt tanítványai leveleiről, a melyekben büszkén irogatják, hogy mennyivel más otthon a kertjük, a mióta ők kezelik

Tanulságosnak tartottam megtudni, hogy mily állásokhoz jutnak a végzett tanulók. Egyesek magánkertészetet alapítanak, így az egyik Hamburgban üvegházaiban kizárólag földi epret termeszt és vállalkozása fényesen sikerült. Mások földbirtokosoknál

kapnak kertész-állást. Keresik őket ideggyógyintézetekbe, különösen oly helyre, a hol a betegeket kertészettel foglalkoztatják.

Büszkesége az iskolának Frl. P. v. Karlowska, egy földbirtokos (Rittergutsbesitzer) és magas rangú katonatiszt (Oberst) árvája, ki atyja halála után — a birtok adósságok törlesztésére eladatván — teljesen vagyontalan maradt. A kertésznői oklevelet megszerezvén, Brauenfelsben magánkertészetet rendezett be és egy év mulva már 30 villa-kert kezelését bízták rá. Csakhamar megkapta a városi nyilvános kertek gondozását, végre pedig herczegi kertésznő lett. E hármas munkaköre akkora, hogy az iskolának már több végzett növendékét alkalmazta maga mellett segédkertésznőnek. Épen alkudozásban van Schulek Margittal is, az említett magyar növendékkel, hogy alkalmazza. Ujabban nővére is elvégezte a kertészeti iskolát és jó állásban van.

Az intézet elméleti tanítás és gyakorlati oktatás útján törekszik a nőket úgy kiképezni, hogy kertészállásokat foglalhassanak el, vagy hogy szerzett ismereteiket saját birtokukon haszonnal értékesíthessék.

Azok a növendékek, a kik kertészoklevélre akarnak szert tenni, kétéves tanfolyamot tartoznak végezni és évenkint kétszer, t. i. április és október elején vétetnek fel.

Fölvételi fölvételek a felső leányiskola elvégzése, a 16-ik életév betöltése és egészséges test, a mely birja a kerti munkát. Tandíj havi 25 márka és az internatusban az ellátás havonkint 75 márka. E díjak évnegyedenkint (300 márka) előre fizetendők. A kétéves kertésztanfolyam tanterve a következő:

A) *Elméleti tanitás.*

I. évfolyam, I. félév: növénytanból az alaktan és rendszertan. Dendrologia. Gyümölcstenyésztés. Virágkertészet. Méhészet. Virágkötészet. Szervetlen vegytan. Rajz.

I. évfolyam, II. félév: A növénytanból a boncztan. Virágkertészet. Gyümölcstenyésztés (metszés és alakítás). Szervetlen vegytan. Geometria. Könyvelés és levelezés. Rajz.

II. évfolyam, I. félév: A növénytanból az élettan, növényföldrajz és rendszertan. Dendrologia. Gyümölcsfa-, szőlő-, zöldség- és virághajtatás. Tájkertészet. Növénybetegségek. Állattan. Szerves vegytan. Gyakorlati törvényisme.

II. évfolyam, II. félév: Dendrologia. Tájkertészet. Gyakorlati növényrendszertan. Pomologia. Talaj- és trágyatan. Szerves vegytan és talajelemzés. Állattan.

B) Az elméleti tanítást berlini szakiskolák tanárai végzik.

A gyakorlati oktatást egy főkertész végzi. A kerti munkaidő reggeli 7 órától esti 8 óráig tart, közbe esnek az elméleti órák.

A növendékek az évszakkal járó minden felmerülő kertészmunkát maguk végzik. Az idősebb, gyakorlottabb tanulók (chéfek és vicechéfek) vezetik a munkát és a felügyelő főkertésznek jelentést tesznek a történtekről. Ezzel bizonyos önállósághoz szoknak. A tanulók a kétéves tanfolyam elvégzése után vizsgálatot tesznek és annak sikeres kiállása után kertész-oklevelet kapnak.

A kik kertészvizsgát nem kivánnak tenni, egy évre is felvétetnek, sőt az elméleti tárgyak alól is felmenthetők.

Az intézet újabban kisérletet tett tanítónőknek szervezett tavaszi és őszi kéthetes tanfolyamokkal és ezek ép úgy beváltak, mint a férfitanítókkal tartott hasonló kurzusok. Minden tanítónő egy kéthetes tanfolyamért 10 márka tandíjat fizet. A kormány ezt a 10 márka tandíjat megtéríti a tanítónőknek.

A harmadik intézet a mit megtekintettem, egy «Stütze der Hausfrau» képző-intézet volt.

Házgondnoknőknek nevezhetnők azokat az iskolázott intelligens leányokat, a kiket ezek a képző-intézetek igyekeznek úgy kiképezni, hogy a háztartásban felmerülő minden munkához értsenek, a ház asszonyát mindenben helyettesíthessék.

Frau Clara Krohmann intézetében a felső leányiskolát végzett 16-ik életévüket betöltött leányok nemcsak főzni, szabni, varrni, ruhát javítani, mosni és vasalni tanulnak, hanem kiképzést nyernek a gyermek gondozásában és nevelésében is, hogy a gyermekeket is reájuk lehessen bízni. Különösen keresettek az ily kiképzett nők, ha nyelvismereteik vannak és a zenében jártasak.

A felvett leányok ugyancsak Frau C. Krohmann «Kinderpflegerinen» tanfolyamába kerülnek, a mely gyakorló iskolával kapcsolatos. E tanfolyamban 3 hónap alatt elsajátítanak annyi elméleti és gyakorlati pædagogiai ismeretet, hogy a gyermekeket gondozhassák, az aprókat játékokkal és Fröbel-munkákkal elfoglalják és az iskolába járó nagyobb gyermekeknek házi feladataik végzésénél az anyai ellenőrzést pótolhassák. Ezt 3 hónap alatt úgy érik el, hogy a gyermekkertésznői képzés tananyagát egyszerűsítik, különösen a finomabb frőbel-munkák elhagyásával. A súlyt arra fektetik, hogy a «Stütze» egyszerű, praktikus dolgokat tanuljon el a gyermekek elfoglalására.

A «Stütze»-jelöliek e 3 havi gyermekgondozási s nevelési kurzus elvégzése után a háztartási tanfolyamba kerülnek. Délelőtt főznek. Kétféle konyhát tartanak, t. i. egyszerű polgárit és finomabbat. Délután szabnak, varrnak, ruhát javítanak s tanulnak mosni és vasalni is. Elméleti tárgyak a háztartástan és könyvvitel. Ezenkívül azoknak, a kiknek már van bizonyos nyelv- és zeneismerete, alkalmat adnak a továbbképzésre. Ez a háztartási kurzus 6 hónapig tart.

A tanulók kétfélék: vidéki bennlakók és berlini bejárók; de a bejárók is kötelesek az egész napot, reggeltől-estig, az intézetben tölteni. Csak hálni járnak haza. A benlakók egyszerűbb ellátásért havi 37 márkát fizetnek (ezek a főzőiskola egyszerűbb polgári ebédjeit költik el). Azok, kik jobb ellátásban kívánnak részesülni (az iskolát fentartó család asztalánál a főzőiskola finom konyhájának főztét fogyasztják), havi 45 márkát fizetnek. A bejárók a nappali ellátásért havi 30, illetve 38 márkát fizetnek. A tandíj az egész kiképzésért 90 márka.

A tanulók között mindig vannak olyanok, a jelen tanévben is 8, a kik nem pályára készülnek, hanem csak azért tanulnak, hogy a szerzett ismereteket otthon, a háztartásban értékesítsék.

Nagyon tanulságosnak véltem, hogy a «Stütze»-jelölteket a társadalomnak mely rétegei szolgáltatják. Erre nézve összeállítottam az idei tanulók szüleinek társadalmi állását: *iparos* 25 (építőmester 2, kövezőmester 1, zsilipmester 1, pallér 1, litographinté-

zet tulajdonos 1, szatlermester 1, bádogosmester 1, asztalosmester 5, takácsmester 2, kosárfonómester 1, szabómester 2, hentesmester 2, vendéglős 2, sörfőző 1, nagyfuvaros 1, kisfuvaros 1), *kereskedő* 9, *őstermelő* 7 (földbirtokos-Grundbesitzer 2, kisbirtokos-Landwirth 3, tejgazdasági bérlő 1, kertész 1), *altiszt* 14 (mozdonyvezető 3, pályafelvigyázó 2, adófelv. Steueraufseher 4, művezető 3, postaaltiszt 2), *tisztviselő* 14 (postatiszt 2, vasuti hiv. 2, távírótiszt 1, árvaházi atya 1, rendőrtisztv. 1, gazdatiszt 1, mag. hiv. 5, kastélygondnoknő 1), *értelmiség* 15 (gyógyszerész 1, mérnök 1, pásztor (pap) 3, fogorvos 1, tanító 9), összesen 84.

Egészen ugyanazon származású leányok ezek, mint azok, kik nálunk a tanítóképző-intézeteket ellepik és már is oly tanítónő túltermelést idéztek elő, hogy nagyon is ideje a lányainknak más, természetesebb és kenyeret is inkább biztosító pályát nyitni.

Itt újmutatás lehet a németországi «Stütze» képzés.

A mi földmivelő-államunkban meggondolandó az is, hogy a fent leírt két kurzust, a gyermek gondozási és háztartási tanfolyamot, ne kövesse-e egy harmadik, a mezőgazdasági, a mely kertmivelésre (különösen zöldségesre), továbbá tejgazdaságra, sertéshizlalásra és baromfitenyésztésre oktatna. A vidéki, különösen gazdasággal kapcsolatos nagyobb háztartásokban nagy áldás lehetne az ily jól kiképzett gondnoknő, szegény úri leányainknak pedig alig kivánható természetesebb existentia.

Budapest. *Pályi Sándor.*

BÁRÓ BARKÓCZYNÉ EMLÉKEZETE.*

Nem a halál képét óhajtom képzeletükben felkelteni, hanem az életét. — Annak az életét, ki miután teljesítette a nő minden szent kötelességét, meghalt úgy, hogy még halálában is áldása maradt övéinek, lélekemelő emlék mindazoknak, kik ismerték.

Felejthetetlen rám nézve megismerkedésünk módja. Képzeljenek egy fiatal tanítónőt, ki miután első évi működése közben nem a legkellemesebb tapasztalatokat szerezte, az új tanév elején remény és kétség között felsiet új intézete lépcsőjén az «új igazgatónőhöz». — Egyszerre felülről szivélyes hangot hall és tárt karokat lát: «Tehát megérkezett kedves gyermekem, — így szólítom — mert úgye maga az a kis tanítónő, kit én már alig várok!» «Az vagyok Nagys... azaz édes Nénikém! az vagyok s egész szívvel-lélekkel rendelkezésére állok ezen fogadtatás után.»

Ez a párbeszéd vetette meg együttmunkálkodásunk alapját, s a mily kitörülhetetlenül áll hatásának emléke lelkemben, oly jellemző volt rá nézve, a ki a mai életfelfogás szerint szinte naiv hittel és bizalommal fogadott szeretetébe mindenkit, kit a sors közelébe vezetett.

Nem egy mindkettőnkre nézve fáradságos nap után fejemet pihenőre keblére hajtván, tudtam meg később, mily önfeláldozó, küzdelmes, szenvedések és lemondással telt élet alkonyán teljesíti ez a kedves jó öreg asszony még mindig a legnagyobb odaadással

* Noha deczemberi füzetünkben már megemlékeztünk br. Barkóczyné nemes egyéniségéről, örömmel adunk tért a derék magyar nő emlékének szentelt eme kegyeletes soroknak, melyet egyik kiváló munkatársa küldött be hozzánk. *Szerk.*

és vidáman kötelességét. Pedig — úgymond — ifjú korában, mint jó módú nemesi család egyetlen leánya boldog, gondtalan napokat élt. A szabadságharcz áldozatokat áldozatokra halmozó árja fosztotta meg őt is ifjusága reményétől; s mégis mily lelkesedéssel, mily erős nemzeti érzéssel, mily szent ihlettel tudott e dicső korról «mesélni!» Bebizonyult rajta is, hogy a minek, vagy kinek a legnagyobb áldozatokat hozzuk, azt szeretjük legjobban. Az apai házat mint Barkóczy báró neje hagyta el, ámde férje támaszától is oly korán fosztotta meg a sors, hogy egyetlen forrón szeretett gyermekét egyedül, küzdve az élet minden nehézségével s a nőknél akkor még szokatlan önállóságra törekedve, kellett felnevelnie. Tért ez önállóságra először az Országos Nőképző Egyesület adott neki, hol az alapvetés nehéz munkájában az övé volt a legnehezebb szerep.

Innét Mármaros-Szigetre hívta meg egy jótékony nőegyesület, melynek magánintézetét oly gondos szeretettel vezette, hogy midőn az állam ezen iskolát átvette, az ő jóságos kezeire bízták az internátus vezetését. E jövőjét biztosító állásban a szigeti társadalom által a legbensőbb ragaszkodással és tisztelettel körülvéve érte az az öröm, hogy miután leányát férjhez adta, keblére ölelhette első unokáját, kiből embert nevelni volt ezentúl legfőbb öröme, minden reménye. Szigetről hozzánk Beszterczebányára hozták őt az intéző körök, s ő nekünk békét hozott. Békét s otthont teremtett a ház aprajának nagyjának, szeretett gyermekei voltunk mi, tanítónők s édes kicsi testvéreink a ház igazi gyermekei a növendékek. Nem restelem bevallani, hogy nem egyszer, ha elragadott az ifjú hév, bizony zsörtölődött, rám pirított néha, néha, s mi mégis a legszebb egyetértésben, feltétlen bizalommal egymás iránt éltünk közös hivatásunknak.

Ha most érett észszel, nem kevés tapasztalattal felvetem magamban a kérdést, hogyan sikerült e finom modorú, kora műveltségével biró, de egy világért sem tudományosan képzett nőnek az, a mi a jelenkor oklevelekben gazdag nemzedékének oly ritkán sikerül, t. i. mások boldogitásában találni fel saját boldogságukat — csak abban az általa ébresztett meggyőződésemben találhatok fele-

letet, hogy az övéhez hasonló állást csak önzetlenséggel, szerénységgel, a magunk személyére nézve teljes igénytelenséggel tölthetni be igazán áldásosan.

Az a készség, melylyel ő minden kis örömet s minden nagy bánatot megosztott társaival, az a szerénység, melylyel kora és társadalmi állása daczára megbecsülte legifjabb munkatársában is a független embert, szinte ösztönszerűen kerülte az «igazgatást» s mindenkor mint jóakaratú tanácsadó lépett fel, ez az eljárás nyerte meg számára a sziveket s ébresztette iránta azt a tiszteletet s szeretetet, melyet sem a távollét, sem a halál nem ragad ki azok lelkéből, kik körülötte éltek. A távollét sem, mondom, mert eltávozott közülünk; visszatért Szigetre, hol úgy fogadták mint egy rég visszavárt, soha el nem feledett családtagot.

Utolsó éveit nyugalomba vonulva a Mária Dorottya-egyesületben töltötte az ország szivében, közel kis és nagy unokáihoz, kik itt nevelkedtek, kedves ifjusági iratokban értékesítve áldásos életének bő tapasztalatait, forró haza s igaz emberszeretetre, nemes önfeláldozásra tanítva példája által mindazokat, kiket sorsuk közelébe vezetett.

Most már nyugodni tért. Pihen egy szenvedésekben gazdag, de nemes örömökben sem szegény élet után. Kisérjük kegyelettel utolsó útján s hajoljunk meg tisztelettel emléke előtt!

Beszterczebánya. *Stauffer Elma.*

KALOTASZEGI VARROTTAS AZ ISKOLÁBAN.

Gyakorlati dologról szeretnék gyenge erőmből kitelhető legközvetlenebbül irni, s így nem fogom szorosan pedagógiailag tárgyalni témámat.

«Hazai ipar», «magyar stil», mindezekről sokat irtak már hivatott tollak, és szívem dobog, ha olvasom s lelkesülök minden betüjén.

Szerény erőmből pedig létesíteni szeretném e nagy eszmék parányi részét. Egy egész jövő nemzedék szívébe önteni egy lángcseppet, mely forrón melegítse keblöket minden iránt, a mi magyar és hazai.

Hogy ezt elérjem, első sorban jónak és szükségesnek látom megismertetni szeretett növendékeimet a külfölddel. Igen, az «idegennel», mert ott olyan dolgokat gyakorolnak, melyek nálunk még nem általánosak. Beszéljenek tapasztalataim, benyomásaim. Megfordultam külföldön, fürdőhelyeken és egyebütt, hölgyekkel érintkezve, utazva, meglepett azok néprajzi ismerete. Milyen gondolkozva utaznak azok és saját hazájuk minden említésre méltó helyét s a nép művészetét mily tüzetesen ismerik. Itt ezt az ipart, ott azt a munkát űzik a nép asszonyai s kimerítően beszámolnak róla; mondják, hogy gyűjtők és szívesen megmutatják kincsöket. E művelt nők bájos leánykái okosan kérdezik: «ismeri ezt vagy azt a technikát? népünk gyakorolja s ehhez hasonló, de más kivitelű az erdélyi szászok hímzése.» «És honnan tudja magácska ezt?» «*Az iskolában hallottam*, meg mama is mondta».

Istenem uram! gondoltam magamban s lelkem egy szomorú sugara haza röppent. Kérdeznék csak meg az én délvidéki

növendékemet, hogy miféle technikát űznek az erdélyi magyarok? — fogalma sincs róla. Ez a kis német fruska többet tudjon az én gyermekeimnél? Ennek nem szabad így lenni, ne gondoljanak oly szemrehányólag rám, mint én most, a gyermekkoromban rajtam mulasztottakra.

Már mint felnőtt leány Karlsbadban voltam. Egy ismerős angol hölgyet kisértem üzletből-üzletbe, hol rengeteg bevásárlásokat eszközölt drága kézimunkákban, s aztán lakására mentünk. «Mutatok valamit, a minek örülni fog, mert hazájából való.» «Egy barátnőm ajándéka, Transilvániában készül és kalotaszegi a neve». — Ma, fülig pirulok rajta, nekem fogalmam sem volt róla, s akkor láttam először kalotaszegi varrottast! Pedig bizony «Transilvániában» születtem és jártam iskolába, nem is olyan messze Kolozsmegyétől, de engem senki sem tanított kalotaszegire.

Most tudom, hogy egyszer Triestben, a Revoltella palotában egy kiállítás alkalmával egy teremben magyar ipart láthattam volna — ha megnézem. A mint beléptünk, én oláh dolgoknak gondoltam s át akartam sietni, midőn a teremőrt egy másikkal magyarul hallom beszélni, úgy megörültem a magyar szónak, megölelhettem volna az öreget; «ez itt magyar ipar», — szólott, de előre haladt társaságom már hivott s én siettem a bámult olasz ékszerek csodálására.

Egy szeretett tanítónőm művészi lelkének teljes rajongását tudta szivembe oltani, s még nem elég éretten Olaszországba kerülve, a gondolák s a laguna habjai képviselték előttem az élet poézisét, az operában imádkoztam, az akadémia előtt letérdeltem, Canova remekműve előtt átszellemülni érzém magam s azt hittem ott hullott le minden érzéki rólam, — szóval, minden szephez hozzátapadt a lelkem, csak *a magyar termen* siklottam át, s ha az öreg bácsi meg nem szólal, meg sem értem, hogy hol vagyok? De hogyan is? Figyelmeztetett erre idején valaki? Drága tanítónőm sokat emlegette az «esztétikai izlést», de a «magyar stilt» s a «nemzeti izlést», talán maga sem ismerte. Idején kell figyelmeztetni a gyermeket, benne érdeklődést, s majd érzéket kelteni.

De hol is látnak gyermekeink példát hozzá?

Idegeneknél még ezt is látjuk. Évekkel ezelőtt Tusnádon is lehetett oláh dámákat népviseletben látni. Mint gyermekre nagy benyomást tett reám egy bojár nő Herkulesen, s még most is magam előtt látom, midőn hosszú uszályú fekete bársony ruhájában megjelent a kúr-szalonban. Olyankor atléta-lovagjai sem tudtak elébe hurczolni, oly drasztikusan védekeztem. De ha délelőttökön népviseletben jelent meg, önkényt szaladtam elébe s örültem, hogy megcsókolt, oly gyönyörűnek tűnt fel gazdagon hímzett ruhájában.

Ischlben egész délelőtt steier ruhában járnak a fiatal lányok, s oly kedvesek benne és jól áll nekik.

A mi fürdőinkben? Ki engedné ezt meg magának? Erdélyben sem láttam. Pedig nem is sejtik szép hölgyeink, mily festői látványt nyujtana, annak a pompás természetnek keretében egy ilyen élőkép! A kalotaszegi viseletre gondolok. Valamiben módosítva, a fekete pliszirozott alj földig érjen és természetesen nem feltűzve; hogy azok a nyiló, omló, tapadó, a csipőben lefogott redők milyen termetet mutatnak, arról csak egy szobrásznak van teljes fogalma, hozzá a fehér varrottas ing — ennél szebb, eredetibb fürdői toilettet mutasson fel egy párisi szalon!

De nálunk nincs becse a kézimunkának, szégyenlik hordani. S hogy még egy idegen példát hozzak fel, csak az orosz, meg a szerb hadsereg tisztjeit említem, kik katonai egyenruhájok alatt selyem és aranynyal hímzett ingeket hordanak. Ez nem visszataszító pipere, eltekintve attól, hogy a szláv általában nagyra tartja a kézimunkákat, kegyelettel hordják e dolgokat, mert rendesen az anya, nővér vagy menyasszony munkája. Látni gyakran olyan pompás darabokat, melyeket igazán csak egy anya képes meghimezni fiának!

Nálunk ebben a tekintetben egészen másként állanak a dolgok. Társadalmunkban nincs alkalmuk gyermekeinknek hazánk különféle iparát látni és azok használatát megszokni, annál nehezebben teljesítheti e téren az iskola feladatát. Nehéz már a dolog megismertetése, mert a gyermek, tájékozatlanságánál fogva, első-

sorban kómikumot lát egy előtte felmutatott idegen tárgyban. Ezt tapasztalatból tudom.

Volt alkalmam Kalotaszeg jótékony angyalának, a kalotaszegi rég elfelejtett ipar ujjáteremtőjének, Gyarmathy Zsigánénak varrottasait látni. Nem hiába áldja népe minden léptét-nyomát! Ilyen magas fokú tökéletességre nem jutnak felsőbb fokú iskolák növendékei sem, szakértők előtt ismert okokból, de ez nem is képezheti célunkat. De hát akkor mit csináljunk? És előírva sem találjuk egy tantervben sém. Fölösleges említenem, hogy az előírt varrás és hímzés keretébe a kalotaszegi varrottas teljesen beleillik. Wlassics Gyula ő excellenciája pedig, mint tudjuk, Gyarmathynénak «Tarka képek a kalotaszegi varrottas világából» című művét ajánlotta iskoláinknak. Ebből megérthetjük nagy miniszterünk intencióit.

Hogy biztosabban honosodjék meg a kalotaszegi az iskolában, azt hittem, legjobban teszem, ha praktikus oldalát veszem a dolognak, csináltatok gyermekeimmel kalotaszegi ingeket, melyeket majd blúz helyett használhatnak. És hogy jártam? Dolgoznak, sokan gyönyörűen, de nem a munkáért magáért, hanem egyszerűen azért, mert én még kedélyben, szívben közel állok hozzájuk. Mosolyogva s egyszersmind keserűen is gondolom, hogy tíz év mulva már ilyen kisérletet meg nem koczkáztathatnék! Mikor megláttak egy kalotaszegi inget, csunyának, «tótingnek» nyilvánították és kijelentették, hogy ők ezt nem csinálják. A mint azonban meséltem nekik Kalotaszeg népéről, megmutattam a gyönyörű varrottasokat, fájlalták, hogy ők olyan szépen nem tudnak dolgozni, tágra nyitott szemekkel hallgatták a Gyarmathyné nemes működéséről mondottakat. Azért a vége mégis az volt: — csak nem viselhetünk *mi «paraszt-ingeket?»* — Milyen természetes nyilatkozat! melyet nem tesznek, ha valamelyik kiváncsian bámult szép hölgyön már láttak volna ilyesmit.

Mi marad hát az iskolának? A fodor vászon! Az az eredeti anyag, melyen minden szemrontás nélkül dolgozhatik a gyermek, kezdhetjük vele már a harmadik elemi osztályban s bizonyos rendszerrel haladhatunk fokozatosan. Ezt is kipróbáltam s arra a meg-

győződésre jutottam, hogy a *fodor vásznon* készített varrottas képezi az *iskolában* e munka jövőjét. Már ismerik és szeretik is édes kicsinyeim a «körtvést» meg a «kis bimbóst».

A selymes varrottas gyönyörű, de fárasztó, szaporátlan munka, melylyel magasabb fokon sem terhelném a már különben is túlerőltetett szegény növendékeket. A fodor vászon nem csak hogy könnyű, gyorsabb eredménynyel kielégíti a gyermek ambicióját, fokozza kedvét s szeretetét e munka iránt, de olyan eredeti szépségű, melynek előnyét tulajdonképen leírni sem lehet, azt érezni kell, szeretni forrón és gyönyörködni benne.

S így megértem Gyarmathynét, milyen igazat mond. «A fodor vászonban van a kalotaszegi háziipar jövője.» Az idegenek pedig felismerték és becsülik, mert czélszerű és egész életre szóló a tartóssága.

Pancsova. *Poznan Jolán.*

A FÖLDRAJZ TANÍTÁSA A FŐVÁROSI POLGÁRI LEÁNYISKOLÁBAN.

A földrajz a polgári leányiskolának egyik legfontosabb tárgya; mert eltekintve attól, hogy az összes szellemi erők fejlesztésére alkalmas eszközül szolgál, gyakorlati haszna félreismerhetetlen. Miközben megismerteti a gyermekekkel szülőföldjét, hazáját, a hazájával szomszédos országokat, meg a távoli földrészekét, nem csupán elméleti, hanem a gazdasági és társadalmi élettel szorosan összefüggő ismereteket nyújt. Első helyen természetesen mindég és a tanítás minden fokán a szülőföldnek, Magyarországnak tüzetes és minél részletesebb, minél többoldalú ismertetése álljon. Ezért a földrajzi tanításnak ki kell terjeszkednie a földrajzi ismeretek közlésén kívül azon ismeretekre is, melyek a haza földjének, természeti viszonyainak, terményeinek, iparának lakosságának és a lakosság történetének megismertetésére szolgálnak.

Újabb tankönyveink többé-kevésbbé ki is terjeszkednek a földrajz körébe vágó emez ismeretekre is, de a tanító tudja legjobban, hogy tekintve a tárgy roppant fontosságát, mily kevés az, mit ezekből eredményesen megtaníthatunk. Pedig épen ezen ismereteket használhatjuk fel ép úgy, mint a történelmet arra, hogy a hazaszeretet érzését felkeltsük és fejlesszük az ifjú lelkekben. Csak ha megismeri szülőföldjét, csak azután tanulja meg szeretni is azt. S csak ha ismeri és szereti hazáját, csak akkor becsüli is azt meg, helyezi föléje minden idegennek, éppen azért, mert ez az ő hazája, mert magyar.

De a földrajztanítás csak akkor lesz ily hatalmas segítője a hazafias nevelésnek, ha egyrészt megtanitjuk a tanulókat arra,

hogy saját szemeikkel törekedjenek látni hazájuk szépségeit, másrészt pedig oly ismereteket közlünk velük, melyek elég becscsel birnak arra, hogy meggyőzzék tanítványainkat állításaink helyességéről.

Daczára a földrajzi oktatás ezen nagyfontosságának, a fővárosi polgári leányiskolákban a földrajz tanítója nem oldhatja meg feladatát, nem közelítheti meg az oktatás czélját. Nem is oldhatja meg teljesen feladatát két oknál fogva. Az egyik ok az, hogy a tanterv igen sok anyagot vesz fel az egyes osztályokba, aránylag kevés óraszám mellett, a másik ok pedig az, hogy a fővárosi iskolákban a növendéklétszám igen nagy, mi aztán az egyesekkel való foglalkozást, a begyakorlást nehezíti meg, mi nélkül pedig sikeres tanítás nem képzelhető.

Vizsgáljuk meg behatóbban ezen okokat, hogy reá tudjunk mutatni, hogy hol rejlik a hiba és keressünk módot a javítás kiigazítására.

Ha összehasonlítjuk az I. osztály földrajzi tananyagát a többi tantárgyak anyagával, azonnal szembetűnik, hogy az feltünően sok a többi tárgyakhoz képest. Hasonlítsuk össze például a számtannal. Az I. osztály anyagát a négy alapművelet egész számokkal, aránylat és hármasszabály alkotja, heti három órán. A földrajz anyagában pedig az általános földrajzi fogalmakat azaz a természettani és csillagászati földrajz elemeit, Magyarországot és Ausztriát részletesebben, Európa többi országait pedig általános vonásokban kivánja tárgyalni, heti két órán. E puszta felsorolásból is kitűnik, hogy a földrajzból sokkal többet kell végezni kevesebb óraszám mellett, mint a számtanból. De azt is tekintetbe kell venni, hogy a gyermek, a ki az elemi iskolából jön a polgári iskolába a négy alapműveletet, — legalább kisebb számkörben — tudja, s így a tulajdonképeni új anyag nem sok előtte. A földrajznál a dolog némileg másképen áll és a polgári iskolában azt az ismeretet, a mit az elemi iskolából magával hoz a tanuló, alapul csak ritka esetben használhatjuk. Az elemi iskolának e miatt szemrehányást tenni nem szabad, mert egyrészt oly sok az elemi iskola IV. osztályának földrajzi anyaga, hogy azt jól feldolgozni úgy sem lehet,

másrészt pedig a 9—10 éves gyermek a 2—2½ havi szünidő alatt, nem foglalkozván a tárgygyal, igen sokat felejt. Arra az ellenvetésre pedig, hogy nemcsak a földrajzot, hanem a számtant is felejti a tanuló a szünidő alatt, avval lehetne felelni, hogy a számtant, ha egyszer megértette a gyermek, tudja is és nem egyhamar felejti, a földrajznak tudása pedig inkább az emlékezet dolga és a sok földrajzi nevet sokkal könnyebben felejti. Mindez a tényeken nem változtat és hogy tényleg nem építhetünk tovább az elemi iskolából hozott ismereteken, tudja mindenki, ki a polgári iskola I. osztályában a földrajzot tanítja. Aránylag sok időt kell fordítanunk az általános fogalmak tanítására, még akkor is, ha csak a legszükségesebbre szorítkozunk.

Ha Magyarországot olyan terjedelemben akarjuk tárgyalni, mint a milyenben a tárgy fontossága azt megkívánja, úgy Ausztria tárgyalására ugyan jut még az első osztályban elegendő idő, de Európa többi országait oly röviden, oly vázlatosan oly gyorsan egymásután kell tárgyalni, hogy annak a tárgyalásnak értéke már nem igen van. A tanuló csupán homályos, könnyen elmosódó képzeteket szerezhet magának. Példaképen ide iktatom azon tananyag felosztásnak vázlatát, mely szerint haladnunk kell. Ennek alapján meg lehet ítélni, hogy az egyes órák alatt mit végezhetünk és az egész anyag hogyan oszlik meg.

1-ső óra. Látókör, látóhatár, fővilágtájak a tanteremben, szabadban és a térképen. 2-dik óra. Mellékvilágtájak (mint az első órán a fővilágtájak). Tájékozódás. 3-ik óra. Iránytű és alkalmazása. 4-ik óra. A föld alakja, tengelye, a sarkok. Okt. 1. 5-ik óra. A föld forgása és keringése. 6. Az egyenlítő, a szélességi körök, a földrajzi szélesség. 7-dik óra. A délkörök, földrajzi hosszúság. Összefoglalás. 8-dik óra. Állóvizek, tó, tócsa, láp, mocsár. 9-dik óra. Tenger, tengeröböl, tengerszoros, kikötő, sziget, félsziget. 10. Folyóvizek, a patak keletkezése, forrás, folyó, folyam. 11-dik óra. A folyó medre, jobb- és balpartja, fő és mellékfolyók. 12-dik óra. A folyó szakaszai. a Dunának, mint Magyarország főfolyójának jellemzése a tanultak alapján. Nov. 1. 13-dik óra. Síkság, alföld, puszta, sivatag. 14-dik óra. Domb, hegy, a hegynek részei, hegyláncz, hegycsoport. 15-dik óra. Hegygerincz, hágó, szoros, havasok tűzhányók. 16-dik óra. Összefoglalás földrajzi kirándulás alkalmával. 17—18-dik óra. A térképolvasás begyakorlása. 19—20-dik óra. Budapest és környéke. Decz. 1. 21-dik óra. Magyarország határai, fekvése, általános jellemzése. 22-dik óra. A Nagy-Magyar-Alföld, felülete, folyói, égalja, állat- növény és ásványvilága. 23-dik óra. Lakosságának nemzetisége, vallása, foglalko-

zása. megyéi városai. 24-dik óra. Dunántúl hegy- és vízrajza, égalja. Jan. 1. 25-dik óra. Állat-, növény-, ásványvilága, lakossága mint fent, különös tekintettel a dunántúli iparra. 26-dik óra. Megyéi, városai. 27-dik óra. Ismétlés. 28-dik óra. Északnyugati-Felföld hegy és vízrajza, égalj, állat- növény- ásványvilága. 29-dik óra. Lakosság mint fent, különös tekintettel a fa- és szövőiparra és a bányászatra. Városai. 30—31-dik óra. Északkeleti vidék (mint fent). Febr. 1. 32—33-dik óra. Délkeleti vidék, 34—35. óra, Horvát-Szlavonország. Tengerpart. 36-dik óra Magyar korona országainak összefoglalása. 37-dik óra. Kormány formája. 38-dik óra. Az Osztrák-Magyar-Monarchia fogalma, Ausztria és Magyarország politikai viszonya. 39-dik óra. Ausztria hegy- és vízrajza. 40-dik óra. Galiczia és Bukovina. 41-dik óra. Cseh- Morvaország, Szilézia, Márcz. 1. 42-dik óra. Alsó- és Felső-Ausztria. 43-dik óra. Salzburg, Tyrol. 44-dik óra. Stájerország, Karinthia, Krajna. 45-dik óra. Osztrák tengerpart. 46-dik óra. Bosnia-Herczegovina. 47-dik óra. Osztrák tartományok összefoglalása. 48-dik óra. Európa határai, fekvése, körrajza. Ápr. 1. 49-dik óra. Hegyei, síkságai. 50-dik óra. Vízrendszere. 51-dik óra. A Balkán-félsziget. Szerbia, Bulgária, Románia. 52-dik óra. Montenegro, Görögország. Törökország. 53-dik óra. Apennini félsziget. 54-dik óra. Pyrenei félsziget. Máj. 1. 55-dik óra. Svájcz. 56-dik óra. Francziaország. 57-dik óra. Összefoglalás. 58—59-dik óra. Németország. 60-dik óra. Hollandia, Belgium. 61-dik óra. Skandináv félsziget, Dánia. 62-dik óra. Anglia. 63-dik óra. Oroszország. 64—65-dik óra. Összefoglalás ismétlés.

Az anyag eképpen való felosztása mellett körülbelül deczember elejéig táégyalandók a földrajzi alapfogalmak, természetesen csak a legszükségesebbre szorítkozva. Első tekintetre talán kevésnek tetszik az egyes órák anyaga, de a ki maga is tanított az I-ső osztálzban tapasztalhatta, hogy többet felvenni egy órára, különösen a tanév elején, nem lehet, mert tekintettel kell lennünk a tanulók számára is. az pedig az I-ső osztályokban 50—60 tanuló között váltakozik, ennyi gyermekkel pedig egy óra alatt többet tárgyalni, de főkép begyakorolni, — könyvet nem használva, — nem igen lehet.

Magyarország tárgyalását tehát csak deczember elején kezdhetjük meg. Ettőlfogva tankönyvet is használhatunk, de a tapasztalás azt bizonyítja, hogy annak mellőzése az I-ső osztályban a legjobb eredményre vezet.

Magyarország tárgyalására körülbelül 20 óra esik és így tárgyalása deczember elejétől február közepéig tart. Ekkor térünk át Ausztriára. Ausztria tanításánál két vidékével kell részletesebben foglalkoznunk, az Alpesek tartományaival és a tenger melletti or-

ságaival, mert itt igen sok olyan fogalom van, a mely eddig elég ismeretlen volt a tanuló előtt. Csak márczius közepén térünk át Európa tanítására és május vége felé fejezzük be azt. Ezen felosztást azonban csak akkor lehet követni, ha az év folyamán minden egyes órán annak egy bizonyos részét az ismétlésre szánjuk s ennek következtében az év végén az u. n. nagy ismétlésre nincs szükségünk. Azonban sok iskolában nem így van a dolog, az év végén legalább egy hónapot szánnak az ismétlésre s így — mivel junius havára nem igen számíthatunk, május elején kellene befejezni az anyagot. Így tehát Európa tárgyalására alig 18—20 óra, illetve a hol az év végén ismételnek, ennél kevesebb is jutna, már pedig ennyi idő alatt Európa országait még akkor is, ha csak a legszükségesebbre szorítkozunk, úgy elvégezni lehetetlen, hogy annak pozitív értéke lenne, annál kevésbbé, mivel az anyag a tanuló előtt új és ezt az új anyagot ily kevés idő alatt a gyermek feldolgozni nem birja. Európát tehát az I-ső osztályban úgy elvégezni, hogy az igazi tanulás, igazi ismeretgazdagitás legyen, nem lehet.

De mivel a tanterv értelmében az előírt anyagot természetesen el kell végezni, részben felületes, hiábavaló munkát kénytelen a tanító végezni, a mi pedig növendékére nézve kettős kár, mert nemcsak tulajdonképeni ismeretet nem szerez, hanem még felületességre, üres szótanulásra viszi a gyermeket. Magára a tanításra nézve pedig annyiban káros, hogy azt az időt, a mit Európa tanítására kell fordítanunk, Magyarország rövidítésével tudjuk csak megtakarítani.

Tekintetbe véve mindezt, határozottan azt kell mondanunk, hogy Európa az I-ső osztály anyagából törülendő.

Azonban az a kérdés merül fel, hogy melyik osztályban tanítsuk, hova oszszuk be azt?

A II-dik osztály anyagába nem osztható be, mivel ezen osztály anyaga magában véve is nagy terjedelmű, de azonfelül nehéz is, tekintve azt, hogy mennyi új fogalom, mennyi nehéz idegen név foglaltatik abban. Az anyag magában véve is sok munkát ad a tanulónak, mind a mellett, hogy örömmel és érdekkel tanulnak

az idegen világrészekről, azoknak csodálatos állatairól, növényeiről, lakóiról, azoknak műveltségéről stb. Nagy gondot igényelnek a tanításban az új fogalmak, azok keletkezése, tisztázása. Ha a II-ik osztály anyagának elvégzése nehézségbe nem is ütközik, mégis az egész évet igénybe veszi, úgy hogy Európát a II-ik osztály tananyagába beosztani nem lehetne. A II-ik osztály tananyagának felosztását a következőképen lehetne vázolni.

Szept. 1-ső óra. A földrészekről általában. 2-dik ora. Kis-Ázsia. 3-dik óra. Tigris-Eufrát vidéke, Sziria, Palesztina. 4-dik óra. Arábia. 5-dik óra. Irán. 6-dik óra. Összefoglalás. Okt. 7-dik óra. Elő-India. 8-dik óra. Hátsó-India. 9-dik óra. Sziget-India. 10-dik óra. Japán. 11—12-dik óra. China. 13-dik óra. Tibet, Kel. Turkesztán, Dsungária. Nov. 14-dik óra. Szibéria. 15-dik óra. Ázsia összefoglalása. Hegy- és vízrajza. 16-dik óra. Ázsia összefoglalása. Állat-, növény- és ásványvilága. 17-dik óra. Lakosság nemzetisége, vallása, foglalkozása. 18-dik óra. Politikai földrajzának rövid összefoglalása. 19-dik óra. Afrika általános jellemzése, Egyptom. 20-dik óra. Marokkó, Algier, Tunis. 21-dik óra. Nubia és Habes. 22-dik óra. Kelet-Afrika. 23—24-dik óra. Dél-Afrika. 25-dik óra. Összefoglalás. 26-dik óra. Nyugat-Afrika. 27-dik óra. Szudán. 28-dik óra. Szahara. 29-dik óra. Afrika összefoglalása. Hegy- és vízrajza. Január. 30-dik óra. Állatai, növényei, ásványai. 31-dik óra. Lakosság (mint fent). 32-dik óra. Politikai földrajzának áttekintése. 33-dik óra. Amerika felfedezésének története. 34-dik óra. Nyugat-India. 35-dik óra. Közép-Amerika. 36-dik óra. Mexiko. 37—38-dik óra. Egyesült-Államok. 39—40-dik óra. Kanada és Brit-Amerika. Febr. 41—42-dik óra. Kordillerák vidéke 43-dik óra. Orinoko vidéke. 44—45-dik óra. Brazilia 46-dik óra. La Plata vidéke. 47-dik óra. Amerika összefoglalása. Hegy- és vízrajza. Márcz. 48-dik óra. Állatai, növényei. ásványai. 49-dik óra. Lakossága. 50—51-dik óra. Politikai földrajzának áttekintése. 52-dik óra. Ausztrália szárazföldje és felfedezése. 53—54-dik óra. Szigetvilága. Ápr. 55-dik óra. Természeti viszonyai. 56-dik óra. Politikai felosztás. 57—58-dik óra. Összefoglalás. Május. Ismétlés.

A második osztály anyaga ugyan nem nevezhető túlsoknak, az időbeosztást tekintve is jól elvégezhető, de az első osztályban törült Európát mégsem lehetne ez osztályban tanítani.

A milyen nehézségekkel állunk szemben az I ső osztályban, éppen olyanokkal találkozunk a III-ik osztályban is. Sok az anyag. de kevés az óraszám. A tanterv szerint a III-ik osztályban a földrajznak külön óra nem jut, hanem az a történelemmel kapcsolatban tanítandó. A történelemre ugyan három órát juttat a tanterv s ezek közül egyet esetleg a földrajzra lehet szánni, de mivel a történelem anyaga a III. osztályban felöleli a középkor, újkor és

legújabb kor történetét, oly sok, hogy nagyon is elkel a három óra s ezek közül csak bajosan lehet egyet a földrajznak szánni. Ezért a legtöbb esetben csak a történelemmel kapcsolatban tanítják a harmadik osztályban a földrajzt, így pedig egy-egy órán bizony alig egynéhány percz jut a földrajznak. Ha tekintetbe veszszük, hogy a tanuló, ki az első osztályban felületesen tanulta e tárgyat, most az ismétlésnél, a kibővítés helyett is csak átsiklik az anyagon, vagy talán nem is ismételnek át mindent, igen érthető, hogy a polgári iskolát végzett tanuló földrajzi ismeretei fogyatékosak, hiányosak s még hazájának, Magyarországnak földrajzát sem tudja.

Az az eredmény, melyet a polgári leányiskola e téren elér, éppen nem nevezhető kielégítőnek. Ennek pedig főoka az, hogy az anyag elosztása és az óraszám az egyes osztályokban, különösen az első és a harmadik osztályban nem czélszerű.

Nemcsak a fővárosi iskolákban ilyenek a viszonyok — habár a tanulók nagy létszáma miatt itt különösen szembetűnnek, — hanem a többi polgári leányiskolákban is általános ez a panasz. S hogy ez a panasz nem új, hanem ismeretes az intéző körök előtt, azt igazolja a felsőbb leányiskolák új tanterve. Az új tanterv úgy állapítja meg a tananyagot, hogy az — mindég főtekintettel Magyarországra — alaposan és minden segítség nélkül elvégezhető. A felsőbb leányiskola tanterve a következőképen határozza meg az egyes osztályok anyagát. I. osztály: Földrajzi alapismeretek és Magyarország, heti két órán. II. osztály: Európa (Ausztria részletesebben) és Ázsia, heti két órán. III. osztály: Afrika, Amerika és Ausztrália, az utolsó harmadban a fizikai földrajz ismétlése vonatkozással a fizikában tanultakra, heti két órán, IV. osztály: csillagászati földrajz, heti egy órán, V. osztály: Európa államai, kapcsolatban a történelemmel, VI. osztály: Magyarország földrajza, kapcsolatban történelemmel.

A fontos újítás tehát abban áll, hogy Európa az első osztály anyagából törültetett és a második osztály anyagának keretébe lett felvéve, a második osztály anyagából pedig Afrikát, Amerikát és Ausztráliát a harmadik osztályba tették s ennek új anyaga csak ebben áll.

Ez a beosztás igazolja azt az állítást, hogy az első osztály anyaga sok volt és beállott annak szüksége, hogy az anyag redukáltassék, a mi meg is történt és a felsőbb leányiskolák új tantervében helyes megoldását találta. Ha pedig szükséges volt az első osztály anyagát redukálni a felsőbb leányiskolákban, holott az egyes osztályok tanulóinak száma sokkal kevesebb, mennyivel inkább szüksége van erre a polgári leányiskoláknak.

Nagy égető szüksége van rá a polgári iskolának, hogy tanterve átalakíttassék. Ezen átalakításnál természetesen első sorban Magyarország földrajzára kell tekintettel lennünk, hogy e roppant fontosságú tárgyat alaposan, behatóan tárgyalhassuk. E végből Európa az első osztály köréből törülendő és a második osztályba veendő fel. A II-ik osztály anyagának fele a harmadikba osztandó be s ezen osztályban a földrajznak két külön órát kell adni. Az anyag tehát a következőkép oszlana meg. I. osztály. Alapfogalmak és Magyarország, heti két órán. II. osztály. Európa (Ausztria részletesebben) és Ázsia, heti két órán. III. osztály. Afrika, Amerika, Ausztrália, heti két órán. IV. osztály Csillagászati földrajz, heti egy órán, azonkívül a történeti órák száma egygyel megtoldandó és ezen Magyarország földrajza taníttassék, kapcsolatban a történelemmel.

Ha ilyen, vagy hasonló módon történik meg a tananyag beosztása, alkalmat, módot nyerne a polgári leányiskola, hogy a földrajzot, e fontos tárgyat, alaposan és minden nehézség nélkül taníthassa s bizonyára megvolna az eredmény a tanításban és az a fok a tudásban, melyre minden művelt embernek szüksége van.

Rövid idő mulva megindul az a mozgalom, melynek czélja a polgári leányiskola tantervének revíziója. Ezen mozgalomnak lesz feladata keresztülvinni az újításokat és átalakításokat, melyek a tanterv revíziója körében kívánatosak. Jelen soraimnak szerény czélja csupán az, hogy hívja fel jól előre is a figyelmet azon tárgyra, mely talán legjobban szorul revizióra a polgári iskola összes tárgyai közül.

Budapest. *Relkovic Mita.*

TANULMÁNYUTUNK EMLÉKEI.*

(Első közlemény.)

A természeti szépségekben oly gazdag Dalmáczia közjogilag hazánkhoz tartozik s így valóban csodálatos, hogy vidékei menynyire ismeretlenek és hogy milyen kevesen méltatják figyelmökre. Ebben a tekintetben csak az újabb időben állott be változás, a mennyiben ma már mindig többen és többen keresik fel a gyönyörü tájképekben változatos dalmát vidékeket, a melyek méltán megérdemlik az érdeklődést, nemcsak természeti szépségöknél, hanem történeti emlékeiknél fogva is, melyek egyrészt a legrégibb időkre vezetnek vissza, másrészt nemzetünk fénykorára és egykori nagy hatalmára emlékeztetnek.

Európa egy országának történetében sem érintkezik a régi és új idők lefolyása oly közvetlenül, mint Dalmácziában. A legnagyobb részt Spalato muzeumában összegyüjtött és az ország különböző részein kiásott, kőből és csontból készült eszközök: kések, tűk, stb. arra engednek következtetni, hogy már a kőkorszak idejében lakott terület volt. Később, a történeti kor kezdetén, illyr és liburniai népek lakják békés foglalkozással, a mint ezt is a kiásott romok tanusítják.

A görög mondakörből is meríthetünk emlékeket, melyeknek számos mozzanata e vidékre vezet. Az argonauta mondakörben, a homeroszi költeményekben, különösen az Odysseában, számos földrajzi leirást találunk, melyekben Dalmáczia egyes vidékeire

* Beszámoló az «Erzsébet-nőiskola» növendékeinek dalmácziai kirándulása alkalmával szerzett ismeretekről. Szerk.

ismerhetünk. A görög mondavilágra emlékeztetnek a szigetek és szárazföldek elnevezései is, melyek később átmentek a görög történelembe és már Strabon, az első keresztény században, ilyen mondakörű neveket használt. Mennél inkább közeledünk délre a dalmát szigetek felé, annál több görög mondai vonatkozással találkozunk. Diodora, a mai Zára városánál pedig már teljesen a görög mondavilág emlékei vesznek körül. Odysseus is ezen az úton halad délre hazája felé. A sziklás vidék leirásából ráismerünk a dalmát partokra, sőt az egyes szigetekre, mint pl. Lagosta szigetére. A phæakok szigetében pedig, hol Odysseus vándorlása közben megpihen és élettörténetét a királynak elbeszéli, Corfu szigetét ismerjük fel. (E jelenet egyébiránt a budapesti V. ker. gymnasium dísztermében Lotz Károly által freskoképben van megörökítve.)

Már korán, az illyr és liburniai népek uralma alatt kezdetét veszi Dalmácziában és szigetein a görög gyarmatosítás. A legelső gyarmatot 390-ben Kr. e. sirakuzaiak alapítják Isola Issan, vagyis a mai Lissa szigetén. Körülbelül ezen időben telepednek le a jon gyarmatok is Lesina szigetén. Rövidre rá számos virágzó görög gyarmat keletkezik, így: Corcyra Nigra a mai Curzola, Melita a mai Meleda, Ladosta és Brattia, a mai Lagosta és Bracca szigetek. A szárazföldön Tragurium a mai Trau, Rhisaneion (Risano) Teuta illyr királynőnek fővárosa és a leghatalmasabb gyarmat: Epidaoros, a mai Ragusa Vecchia helyén, melyet az építészeti maradványok, oszlopok után itélve, valószinüleg dórok alapitottak. A gyarmatokban görög szellem és műveltség lesz honossá, melynek jelentékeny fokáról tanuskodnak az e korból kiásott régiségek.

A görög kulturát a *római* váltja fel. A rómaiak a második pún háboruban jönnek először érintkezésbe Dalmácziával és az ott virágzó görög gyarmatokkal. Ennek közvetlen oka, hogy Teuta az illyrek vitéz királynője, segíti Hannibált, a rómaiak ellen. Róma ezt megbosszulandó, Salinator két öcsét küldi Teuta és az illyrek megfenyítésére, a kik azonban oly vitézen és hősiesen védekeznek, hogy a római légiók Epidaorosnál vereséget szenvednek. Metellus vezetése alatt újabb római had indult ellenök, a melynek sikerült legyőzni az illyrek vitéz királynéját. Ezzel kezdetét veszi a római

uralom az akkori görög gyarmatok, de a mai Dalmáczia területén. Midőn Teuta utódai titokban Perseus macedon királylyal szövetkeznek a rómaiak ellen, Róma megfosztja a görög gyarmatokat kiváltságaiktól és római municzipális városoknak nyilvánítja. Hogy hatalmát megerősítse, veteránokkal népesíti be a provinczíákat az illyr és liburniai népek latinizálása czéljából. Ezt el is érte, a nélkül azonban, hogy a görög kultura hatását megsemmisíthette volna.

A római császárság második századában Dalmáczia békét élvezett. A római uralommal római szokások honosodnak meg, az illyrek latinizálódtak, kevesen szolgáltak a légiókban és vitézségben annyira kitüntették magukat, hogy a harmadik század közepén illyr származásuak császárságra is emelkedtek. Igy Aurelianus, Septimius, Probus és a legkiválóbb Diocletian, ki Dalmáczia Diocleia városából származott és a kinek uralkodása korszakot alkotó nemcsak Róma, hanem Dalmáczia történetében is. Uralkodása alatt a koloniák, mint Jadera, Epidaurus, a municzipiumok, mint Scardona stb., nemcsak anyagi, hanem szellemi tekintetben is hatalmas virágzásnak indulnak. Művészi ízlés szempontjából még a római provinczíák épitési remekeit is felülmuló gyönyörű amphitheatrumok, paloták, minő Diocletian palotája Spalatóban, fürdők, síremlékek, vízvezetékek nagy számmal keletkeztek, különösen a Rómához közelebb eső városokban. Hogy a polgári életben is milyen pompát fejtettek ki, mutatják a spalatói muzeumban megőrzött leletek. Diocletián halála után a hunok betörései mind többször ismétlődnek és kezdetét veszi a *népvándorlás*, mely összeesik a nyugat római birodalom bukásával. Dalmáczia lakói sokat szenvednek a hunoktól, alánoktól, gótoktól, de ezen támadásokat szerencsésen visszaverik. A legnagyobb pusztítást az *avarok* vitték véghez, kik 640. körül Heraklius császár alatt törtek be. Salona város lerombolását a legtöbb történetiró erre az időre teszi, sőt Ricinium (Risano) és Epidaurus is ekkor pusztultak el.

Az avar betörés után szláv nép jelenik meg Dalmácziában és az ország belső területén kezdetét veszi a *horvát* uralom. A zsupaniákra felosztott területet kezdetben zsupánok, később nemzeti

királyok kormányozzák; csak a tengerparton lévő városok Cattaróig maradnak Zára fővárossal a byzanczi császár birtokában. Midőn Nagy Károly 805-ben a hovátok felett is kiterjesztette hatalmát, a tengerparti dalmát városok meghódoltak a frank királynak. Dalmáczia déli része azonban és Ragusa köztársaság megtartották függetlenségüket.

A byzanczi császár hatalmát a dalmát városokra is ki akarja terjeszteni. Velencze hatalmi emelkedésével a byzanczi császárság hanyatlásnak indult és a dalmát tengerpart nagy része egyelőre Velencze birtokába kerül. De a nemzeti királyság kivivja uralmát és tart 1089-ig, Zvoinimir haláláig. Ekkor a déli dalmaták Velencze főhatósága alá helyezkednek, mig a horvátok az özvegy királyné fivérét, László magyar királyt hívják meg a trónra, a mivel kezdetét veszi Horvátországban a *magyar* uralom.

Kálmán folytatja a László által megkezdett terjeszkedési politikát azon eszmétől vezérelve, hogy Magyarországnak tengert szerezzen és így népét világkereskedelmet üző népek sorába bevezesse. Tapintatos felépésével könnyen legyőzvén a mutatkozó nehézségeket, megszerezte az egész dalmát tengerpartot a szigetekkel együtt, melyek nagyrészt önként hódoltak meg. Nemcsak régi jogaikat hagyta épségben, hanem szerződésszerüleg újabb kiváltságokkal is felruházta a dalmát városokat és 1102-ben Bielográdban, vagy Zara Vecchiában Horvátország és Dalmáczia királyává koronáztatta magát. Dalmácziát azonban Magyarország nem birhatta békével, mert hatalmas ellenségei szintén Dalmáczia megszerzését tüzték ki czéljukul és minden alkalmat felhasználtak arra, hogy Magyarországot fegyverrel háborgassák. Ezek voltak a velenczei köztársaság és Komnen Manuel, a hatalmas kelet-római császár, kinek sikerül 1165-től 1181-ig terjedő időre birtokába keritenie Dalmácziát, melyet III. Béla szerez vissza a magyar koronának.

Árpádházi királyaink Velenczével, a dalmát királyság miatt folyton harczban állanak, a mely a III. Endre halála után bekövetkezett zavaros állapotokban éri el tetőpontját, midőn a magyar koronát Dalmáczia elvesztésének veszélye fenyegeti. Nagy Lajos

1357-iki győzelmes hadjáratában megtörte a köztársaság hatalmát és kényszerítette Velenczét, hogy az összes dalmát városokról, szigetekről és azokat illető minden jogairól mondjon le. Velencze ekkép elvesztette ugyan Dalmátországot, de nem mondott le róla. Zsigmond uralkodása alatt az ország kedvezőtlen állapotát és a dalmaták közt kitört lázadást felhasználja annak visszaszerzésére. A dalmát városok Zsigmond vetélytársa, a hatalmas nápolyi László ellenkirálynak meghódoltak; ő azonban nem volt elég erős, hogy azokat ellenfelével Zsigmonddal szemben, magának biztosítsa. Ezt az alkalmat használta fel Velencze és Dalmáczia birtokjogát Zárával és szigetekkel együtt Lászlótól 1409-ben 100,000 aranyon megvásárolta. E jogczímen 1421-ben Dalmáczia még el nem foglalt részeit is birtokába kerítette. Zsigmond és utódai, a folytonosan nagyobbodó török hatalom részéről fenyegető veszélyek, belháboruk miatt nem vezethettek hadat Dalmáczia visszaszerzésére és így az századokon át Velencze hatalmában maradt. Midőn 1797-ben franczia seregek szállják meg Velenczét és Napoleon megbuktatja a hatalmas köztársaságot, a dalmát városok és szigetek, Zára és Sebenico példájára önként meghódolnak a magyar királynak és vissza akarják állítani a törvényes viszonyt, a mely régen Magyarországhoz fűzte Dalmácziát.

Franczia ország Campoformóban megegyezésre jutott Ausztriával, hogy Dalmáczia az osztrák monarchiához csatoltassék, a melyre Ausztria egyébként már 1786-ban szemet vetett, a mennyiben ezen évben bizta meg Kaunitz kanczellár tudósunkat, Prayt azzal a feladattal, hogy II. Józsefnek Dalmácziára való jogát kimutassa. 1805-ben a pozsonyi béke vetett véget az osztrák uralomnak Dalmácziában. 1809-ben Ausztria és Franczia ország összemérik fegyvereiket, az osztrákok győzedelmeskednek, de a bécsi béke mégis Franczia országnak ítéli oda Dalmácziát. 1813-ban a dalmátok az osztrákok közreműködésével lerázzák a franczia uralmat, mire 1816-ban Dalmáczia az osztrák örökös tartományok közé soroztatott.

1802-től 1848-ig számos országgyülésen sürgették Dalmáczia visszakapcsolását, sőt a visszacsatolás az 1825/7, az 1832/6, az

1839/40 és az 1843/4-iki országgyülésen az előleges sérelmek sorában foglalt helyet. I. Ferencz 1802-ben elismerte annak a magyar koronához való tartozandóságát. 1830-ban V. Ferdinand az országgyüléshez intézett válaszában igéri is, hogy a rendeknek Dalmáczia visszakapcsolására vonatkozó kivánságát teljesiteni fogja. Ez azonban elmaradt. Változás ebben a mai napig sem történt, bár az 1868. évi XXX. t.-cz. 65. szakaszában tesz fogadást Magyarország arra, hogy a magyar szent korona jogán követelni fogja Dalmáczia visszacsatolását. Ujabban ismét kezdenek foglalkozni a dalmát kérdéssel. Ebben különösen dr. Havass Rezsőnek, a Földrajzi Társaság alelnökének van nagy érdeme, a ki különösen Dalmáczia visszakapcsolását sürgető értekezései és felolvasásai által, melyek nemcsak hazánkban, hanem Horvátországban és Dalmácziában is élénk visszhangra találtak, tartja e kérdésben a figyelmet ébren. Kivüle Erődi Béla (Földrajzi Közlemények V. füzet 1897.), Thallóczy Lajos (a «Fiume» czimű lap 1889. évf. 21—31 sz.), Gerecze Péter, Szendrey János és mások foglalkoztak e kérdéssel.

Királyaink többször személyesen is jártak Dalmácziában. Igy Kálmán, II. Endre, Nagy Lajos, kinek özvegye: Erzsébet királyné itt is van eltemetve. Dalmáczia több városa, mint Spalato Trau, Sebenico, Zara mutathatnak fel magyar királyainktól privilegiumokat engedélyező diplomákat. Azonkivül, a mint ezt utazásunk alkalmával magunk is tapasztaltuk, lépten-nyomon találkozunk emlékekkel és vonatkozásokkal, melyek az egyes magyar királyok uralmát juttatják eszünkbe és a melyek tanusitják, hogy királyaink Dalmáczia ügyeit mindig szivükön viselték és ott élénk tevékenységet fejtettek ki.

Ezzel a történelmileg annyira érdekes Dalmácziával ismerkedtünk meg szeptemberi tanulmányi kirándulásunkon. Utazásunk első állomása Fiume, hol az Ungaro-Croata hajózási társaság Villám nevű gőzösére szállva, rögtön megkezdtük utonkat Dalmáczia fővárosa. Zára felé. Időnk borus volt, de midőn, körülbelül fél órai út után, a Canale di Maltemponál, a bóra is utólért, kettéoszlottak a fellegek és az előtörő napsugaraktól bearanyozva, gyö-

nyörű világitásban láttuk a Quarnerot Fiume, Abazzia, Voloska, Ika, Lovrana, Buccari, Porto Rè, Castelmuschio panorámájával, melynek szépségét a környező Velebit hegység és délen a távol ködéből mindinkább kibontakozó Veglia és Cherso-sziget még csak fokozta. E szigetek kevésbbé változatos kopár partjai mellett haladva, behajóztunk a Canale di Mezzo-ba, honnan kis Plavnik-szigetnél, az alig egy kilométer széles csatornán át, a Quarneroba jutunk. A Capela hegységet a Velebit középhegység hegyláncai váltják fel, mig délen Arbe, majd a hosszukás Pago, keleten a kis Lussin-sziget partvonalai tünnek fel szemeink előtt. Néhány kisebb sziget mellett elhaladva, délután beérkeztünk a Canale di Zara-ba.

Dalmáczia fővárosának Zárának története a római korba vezethető vissza. Augustus császár uralkodása alatt élte virágzása legmagasabb fokát és mint hatalmas római város jutott Nagy Károly birtokába. Később a kelet-római császárság központja, de már 991-ben a velenczei doge hatalmába jut. 1105-ben Kálmán felsőbbségének elismerésére kényszeríti. Ezen időtől fogva részt vesz Magyarországnak a velenczei köztársaság ellen indított harczaiban, mint a magyar király jogainak hű védelmezője és osztja a dalmát tengerpart sorsát. Ma egyike Dalmáczia legvirágzóbb városainak, mely anyagi és szellemi tekintetben is folytonosan emelkedik, a mihez a nagy idegen forgalom különösen hozzájárul.

Hajónk a Riva Vecchián köt ki és Zara Vecchia képe tárul elénk, mely szűk utczáival és épitkezési modorával a velenczeiek uralmát juttatja eszünkbe, melynek több emlékét találjuk itt. Ilyen rögtön a Riva Vecchián, a Porta Marina, melynek felirása római eredetre vall; mig a kapu felett lévő domborművű oroszlán a velenczeiek uralmára emlékeztet. Ilyen a Porta di Terraferma, Sanmichelisnek renaissance-stylben készült műve, melyet szintén a velenczei oroszlán diszit. Ugyancsak Velenczére emlékeztetnek a a Loggia és az óratorony a Piazza dei Signorin. Templomai közül a legnagyobb és legszebb a dóm, melyről már a tizedik században Constantinus Porphyrogenitus is megemlékezik. E régi templomnak a dómban már csak egy oszlop hirdeti emlékét, mert a 13-ik században az egészet román stylben újra épitették és ezen alakjá-

ban van még ma is. Gyönyörű bejarata felett művészi kivitelű román rosetta ragadja meg a figyelmet. Hajója fehér márvány oszlopokon nyugszik; a padokat művészi fafaragványok diszítik. Főoltárát Bamballi oltárképe diszíti, mely szent Anastasia martyriumát ábrázolja, a kinek ereklyéit a dómban őrzik. Nagyban emeli a dóm szépségeit a harangtorony is, mely Zára épületei fölött uralkodik. Nevezetes temploma Zárának, a melyet szintén megnéztünk, San Simeon temploma is, melynek legnagyobb kincse a művészi kivitelű sarkophag, melyet Nagy Lajos király neje: Erzsébet készíttetett annak emlékére, hogy 1371-ben Dalmáciában járt. Keletkezéséről 1896-ban Gerecze Péter írt kimerítő értekezést az Archæologiai Értesítő XVI. kötetében (52—57 l.). E díszes, körülbelül két méter hosszú és ötnegyed méter magas koporsót Milanoi Ferencz mester készítette tömör ezüstből. Oldalait szebbnél-szebb reliefképek díszitik. Az egészet két bronzangyal tartja, melyek eredetileg szintén ezüstből készültek, de ezeket Zsigmond beolvasztatta. E mű-emlékkel dr. Meyer Gotthard Alfréd foglalkozik részletesebben, kinek munkáját az Archæologiai Közlemények XVIII. kötetében Gerecze Péter vette tüzetes birálat alá. Zara legrégibb temploma a S. Donato templom, melynek alapját, az egyik feliratból következtetve, Augustus császárnak felesége: Livia Augusta által építtetett templom képezte. Ezen római épület maradványainak felhasználásával létesitette Donat zárai püspök a ma is fennálló és az ő nevét viselő templomot, mely az ú. n. S. Donato museummal van összeköttetésben. Érdekes gyüjteménye ez a görög, római és népvándorlás korabeli emlékeknek, feliratoknak, érmeknek, agyagedényeknek, vázáknak, ékszereknek, reliefeknek. Ez utóbbiak egyike az Egyptomba menekülést tünteti fel és a longobardok idejéből való. Középkori emlékei is vannak e muzeumnak. Ezekből egy relief Erzsébet magyar királynét és S. Simeont ábrázolja.

Meglátogattunk itt még egy, bár kevésbbé jelentékeny templomot, mely reánk nézve annyiban érdekes, hogy tornyát Kálmán király építtette.

Zara megtekintése után hajónk a III. István király által

1167-ben városi rangra emelt Sebenico felé vette útját. Az Ugejan, Pazman, Incoronata és Mortera szigetek és a városok, Morter, Stretto és Vodice, melyek mellett elhaladtunk, termékenyebbek; olajfaerdőktől, mandola- és fügefáktól borítvák. Itt már a szőlőtermelést is sikerrel kultiválják. Caprara szigettől délre a Canale di Zlarinból a Canale di Sebenicoba jutunk, hol lépcsőzetesen emelkedő város tárul szemeink elé, régi időkből fennálló erődjeivel. Ezek a Fort Nicolo, Fort Barone és a Fort S. Giovanni, melyek ma, hadászati szempotból, jelentéktelenek.

Sebenico egyike Dalmáczia legkellemesebb fekvésű városainak, a mely, habár még nem örvend is az egykori jólétnek, folyton folyvást emelkedik. Ezt nagyban előmozdítja az idegen-forgalom és az a körülmény, hogy a Krka-vízeséseket ipari czélokra is kezdik felhasználni. Igy a város villamos világítását is ezzel állítják elő.

A város építési műremeke a dóm gyönyörű portalejával, melynek szépségét a felette lévő óriási rosetta rendkívül emeli. 1443-tól 1555-ig épült. Innen van, hogy mig kezdetben gót-stylben építették, később, midőn Dalmácziában a renaissance vált uralkodóvá, az építést is ebben a stylben folytatták. Ezért kupolás a templom fejezete és gótikus alapzata. Belsejében különösen figyelemreméltók a márványoszlopok, melyek a kupolát tartják és a művészies kifaragott fapadok. A főoltár képe salesi szt. Ferenczet ábrázolja. Ennek művésze ismeretlen; de az egyik mellékoltár képét, a mely a napkeleti bölcseket tünteti fel, Schiavone festette. A templommal szemben emelkedő velenczei renaissance-stylű palota, előbb Sebenico Loggiája 1552-ben épült és egyik legszebb emléke a városnak.

(Folytatjuk.)

Budapest. *Peregrinyi Aranka.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A gazdasági leányiskolák érdekében. Dr. Wlassics Gyula, vallás- és közoktatásügyi miniszterünk, ki a gazdasági fiuiskolákat rövid néhány év alatt felvirágoztatta, a gazdasági leányiskolák érdekében is megtette az első lépést. Eltekintve azoktól a már régebben megindított tárgyalásoktól, melyeket a közeli siker reményében a gazdasági tanítónők képzése czéljából felállítandó háztartási iskola érdekében a földmívelésügyi miniszterrel folytat: az első gazdasági leányiskola szervezését is megkezdte. Ezt az első gazdasági leányiskolát *Hevesen* állítja fel a miniszter, a mennyiben az ott már létező és külön szaktanítóval bíró gazdasági ismétlő iskolánál évi 800 kor. fizetés és 200 kor. lakbérből álló illetménynyel biró újonnan szervezett rendes tanítónői állásra pályázatot hirdetett. Reméljük, hogy a pályázat meddő nem fog maradni, mert bár tanítónőink a megfelelő szakképzettséget a képző-intézetekben kellő mértékben el nem sajátíthatták, vannak köztük elegen, kik magánszorgalomból s életviszonyaik kényszerítő hatása alatt a szükséges ismeretek birtokába jutottak. A gazdasági szaktanítónők képzése ezzel azonban kétségkívül sürgetőssé vált s remélhetőleg az ily irányú intézetek szervezése sem fog már soká késni.

*

Miniszteri rendelet a tanítóegyesületekről. Wlassics Gyula, vall.- és közoktatási miniszterünk 86,211. sz. alatt a tanítóegyesületek tárgyában a következő nagyobb fontosságú rendeletet bocsátotta ki:

A tanítóegyesületek működését megfigyelvén, arra a tapasztalatra jutottam, hogy eltekintve a kevés számú örvendetes kivételtől, az egyesületek túlnyomó része nem fejt ki olyan tervszerű és sikeres munkásságot, a minőt az eléjük tűzött fontos czélok: az iskola beléletének intenzív fejlesztése, a nemzeti népnevelés virágzóvá tétele, a tanítói kar művelődési szinvonalának emelése, — helyes irányú tanítói közszellem teremtése — megkövetelnek.

Már az 1896. évi 67.369. szám alatt kelt körrendeletemben kifejeztem, milyen nagy fontosságot tulajdonítok a tanítóegyületeknek, a melyeket úgy kivánok tekinteni, mint a magyarországi népoktatásügyi közvélemény szószólóit és kifejezőit, a hol az eszmék és irányzások, legfontosabb nevelési és ditaktikai elvek kijegeczesedéséhez szükséges tényezők együtt működnek.

A tanítóegyesületi élet föllendítése czéljából indíttatva érzem magam az általános megyei tanítóegyesületeket arra fölszólítani, hogy sa-

ját autonóm hatáskörükben, alapszabályaiknak esetleg szükséges megváltoztatásával tegyék meg a kellő intézkedéseket arra nézve, hogy a tanítóegyesületi élet a fennebb körvonalazott célokat biztosítsa.

E végből ajánlom, hogy a tanítóegyesületek munkálkodásának súlypontja a járáskörökbe helyeztessék át, még pedig úgy, hogy évenkint csak egyszer tartassék járásköri ülés, de az egyesület központi választmánya a körök munkásságát közös tételek kitűzése, munkaprogramm kidolgozása által irányítsa. Ezen tételek a járáskör minden tagjának jóeleve megküldessenek, hogy azoknak módjukban álljon az ülések tárgyával megismerkedni, azokat tanulmányozni. A járásköri gyűlések alkalmával mindig tartassék egy egy gyakorlati mintatanítás; a gyülések tárgysorozatából sohase hiányozzék egy-egy pedagógiai értekezés, népiskolai kézikönyv, avagy taneszköz ismertetése, Igyekezzenek a járáskörök előadókul olykor-olykor neves pedagógusokat, egyes kiváló szakférfiakat megnyerni, a kik a nevelés-tudomány újabb előhaladásával, egyik-másik tudományág újabb vívmányaival ismertetnék meg a köröket.

Szóval: a járási körökben legyen a tanítóegyesületi élet kohója. Ilyen intenzív munkásság mellett teljesen elegendő, ha a körök évenkint csak egyszer (legajánlatosabban tavaszkor) gyüléseznek.

Teljesen elég, ha a közgyülések minden második évben tartatnak — ehhez képest a tisztviselői kar megbizása is 4—6 évre volna kiterjesztendő. A közgyűlésnek a szokásos és minél szűkebbre szorítandó adminisztratív teendőkön kívül további föladata lenne: a járási körök munkásságának szémbavétele; az 1896. évi 67.369. szám alatt kelt körrendeletem intenczióinak megfelelően pályatételek kitűzése, és a központi választmány birálati javaslata alapján a pályadíjak kiosztása; az iskola és a társadalom közötti kapcsolat erősbítése. Az egyesület központi választmánya volna az egyesületnek azon szerve, a mely az egyesületi életet irányítaná, s az adminisztratív teendőket végezné; e végből évenkint egyszer, vagy kétszer a vármegye székhelyén ülést tart.

Közölje a királyi tanfelügyelőség ezen intenczióimat a tankerületében levő általános tanítóegyesülettel oly fölhivással, hogy alapszabályait saját autonóm hatáskörében ezen elvek szem előtt tartásával mielőbb módosítsa, s az új alapszabályokat a királyi tanfelügyelőség útján három példányban jóváhagyásom alá terjeszsze.

Ez alkalommal egyszerüsíteni kivánom azon eljárást, a mely eddig az állami tanítók és kisdedóvónők tanítóegyesületi napidíjai és utiköltségeinek érvényesítése, kiutalása és elszámolása körül fönnáll. Az egyszerűsítést oly módon kivánom keresztülvinni, hogy azon összeget, a melyet a törvényhozás a tanítóegyesületi költségekre és jutalomdíjakra rendelkezésemre bocsát, az egyes tanítóegyesületek kötelékében álló állami tanítók, tanítónők és kisdedóvónők számarányában, a költségvetési törvény szentesítése után az egyes tanítóegyesületeknek évenkint egyszerre ki fogom utalványozni. Az egyesületek ezen összegből elsősorban az állami tanítók, tanítónők és kisdedóvónőket szabály szerint megillető utiköltségeket és napidíjakat kötelesek fedezni, még pedig oly módon, hogy a gyűléseken résztvett ilyen tanítók napidíjait és utiköltségeit a királyi építészeti hivatal közrevonásával a királyi tanfelügyelőség állapítja meg és ennek alapján a részletösszegeket az egyesület el-

nöke szabályszerűen bélyegelt nyugtákra a tagoknak kifizeti. A napidíjak és utiköltségek fedezése után fönmaradt összeget az egyesület jutalomdíjakra fordítja, a melyeknek módozatait a közgyülés állapítja meg.

Az egyesület az így kiutalt összeg felől minden év végén köteles a királyi tanfelügyelőség utján kellően okmányolt számadást közvetlenül kebelbeli számvevőségemhez fölterjeszteni. Az egyesületi költségek tekintetében tervbe vett ezen eljárást már 1902. évben életbe kivánom léptetni. E végből fölhivom a királyi tanfelügyelőséget, hogy egy hó alatt jelentse be a tankerületében levő hivatalos, avagy általános tanítóegyesület czímét, az alapszabályokat jóváhagyó miniszteri rendelet számát és keltét, továbbá teljesen hiteles adatot arról, hogy az egyesületnek hány állami tanító, állami tanítónő és állami kisdedóvónő tagja van. Végül tudassa a kir. tanfelügyelőség azt is, hogy a folyó évben tanítóegyesületi költségek czímén összesen mily összeg lett kiutalva (érvényesítve) a királyi tanfelügyelőség tankerületében alkalmazott állami tanítók stb. ilynemű költségeire.

Szivesen veszem, ha a királyi tanfelügyelőség, avagy az érdekelt egyesületek mindezen tervezetekre nézetüket velem előzetesen közlik.

*

A magyar nők műkiállítása. Sulyok Ylda, a «Magyar Bazár»-ban részletesen ismerteti a Klotild királyi herczegné palotájában, deczember és január hó folyamán fennállott kiállítást, mely most ismét — mint tavaszszal — Huszár Ilona bárónő kezdeményezésére és buzgólkodására jött létre. A kiállítás most is nagy látogatottságnak örvendett, s a közönség nemcsak gyönyörködött a kiállító művésznők, nevezetesen Stróbl Zsófia, Bruck Hermina, Demeczkyné Volf Irma, Büttner Helén, Hadzsy Olga, Telkessy Valeria, br. Braunecker Zina, Zichy Leona, Springholcz Mariska, gr. Pejacsevich Jolán, Soós Elemérné, Fränklné Vozáb Ilona, Mirkovszky Gézáné, Ujlakyné Madarász Adeline s br. Huszár Ilona műveiben, hanem tetszését jelentékeny vásárlási kedvével is bizonyította. A rendezők nevezetes újítást vezettek be a kiállítás szervezetébe. Hogy a kiállított műveket a közönséggel jobban megismertessék, hetenként több irodalmi zsúrt rendeztek, hol hírneves írók és írónők tartottak felolvasásokat s a kedves, előzékeny háziasszonyok teával kedveskedtek a látogatóknak. A felolvasók közt voltak gr. Teleky Sándorné, Bársony István, Tormay Czeczil és mások. Hiszszük, hogy ez újítás a főváros társaséletének emelésére jótékony hatással fog lenni.

*

A diakonissák terjedéséről számol be az «Ev. Glocken». Az első diakonissa intézet *Kaiserswerthben* 1836-ban létesült 2 testvérrel, ma ez az anyaház 1071 testvért számlál 31 fiókházzal, 252 munkahelylyel és pedig 59 kórházzal, 40 óvodával, 10 házi-ipariskolával, 92 ápolóházzal, 22 nevelőintézettel, van ezenkívül vakok- és siketnémák számára intézetük stb. A *Bielefeld* melletti «Sarepta» nevű anyaházba (alapíttatott 1869-ben) 900 testvér tartozik 23 fiókintézettel és 319 munkateleppel; van t. i. 92 kórházuk, 10 szegéuyházuk, 10 árvaházuk, 102 óvodájuk, 4 leány-otthonjuk stb. A *stuttgarti* anyaházba (alapíttatott 1854-ben) 735 testvér tartozik, kik 172 munkatelepen dolgoznak, van többek közt 53

kórházuk, 11 hülyékháza, 10 nevelőintézet stb. Bajorországban egy anyaházhoz 505 testvér tartozik s itt is számos kórházban (43) és szegényházban működnek jótékonyan.

Berlinben 6 anyaházuk van s Németország nagyobb városaiban s az egész világon szétszórt anyaházak száma ezen kívül 75-re rúg, mintegy 1200 testvérrel. E rideg számokból is látszik, hogy ezrekre megy ma már a nők száma, kik a diakonissa intézetek révén szegődtek a jótékonyság szolgálatába, s áldásos tevékenységükkel enyhítik az emberiség nyomorát. Ez a nyomorúság pedig oly nagy, hogy nemcsak a nők ezreinek, hanem minden nőnek tevékenységére szükség van. Ha a hadsereget lefegyverezni nem tudjuk: dolgozzunk legalább mindnyájan az emberi nyomor enyhítésén.

*

A szécsényi tejgazdasági intézet. A mult nyáron nógrádmegyei földbirtokos ismerőseim szives hivására több faluba ellátogattam s mint ezt gyermekkoromtól kezdve tenni szoktam, gazdasági ismereteimet is igyekeztem gyarapítani. Ez alkalommal is mindenütt sikerült a kellemeset a hasznossal egyesítenem, mert sehol sem tartottak vissza a tanya, a szőlő, a kert, a konyha stb. gazdasági helyeken való szemlélődéstől és foglalkozásoktól. Ez alkalommal Nagy-Szécsénybe is eljutottam, mely városka történelmi multját még a török uralom idejéből fenmaradt szomorú emlékű épületei bizonyítják. Ott a Pulszky-család százados fáiról híres kertjét és az állami *tejgazdasági munkásnők* iskoláját kerestem fel. Ez utóbbi annyira lekötötte figyelmemet, hogy néhány hetet szántam annak tanulmányozására. Az intézet derék igazgató-tanítónője legnagyobb buzgalommal adott nekem felvilágosítást az intézet szervezetéről, és vezetett bele az ujabb tejkezelési mód és a tejtermékek gyors előállításának ismereteibe.

A nagy-szécsényi intézetben szegény falusi iparosok és földmívelők leányait képezteti az állam az egy évi tanfolyam tartama alatt. A tanulók teljes ellátásban részesülnek és havonta nyolcz koronát is kapnak az ott szükséges ruházat fedezésére.

Tanulnak ott jól fejni, takarmányozni, tejet vizsgálni, az *Alfa separátorral* tejet fölözni, valamint a nevezett gépet kezelni, jó ízű teavajat és turót gyorsan készíteni. Tanulják a sajtkészítést: a nagy svájczi fajták, úgy mint emmenthali, groji, azonkívül trappista, romadur, limburgi és ipolyvölgyi (nógrádi különlegesség) kis csemege-sajtok készítését és kezelését, érlelését egy kitünő svájczi sajtmestertől sajátítják el a leányok, kik az intézetből kikerülve, tejgazdasággal foglalkozó uradalmakban nyernek alkalmazást, mert az említett összes munkákon kívül megtanítja őket igazgatónőjük számolni, tejgazdasági könyvet vezetni. Minderről fényes bizonyságot tett az idei évzáróvizsga, a mely a miniszterium kiküldöttei, a tejgazdasági felügyelők jelenlétében ment végbe. Ujabban azonban az iskola már nem a tejgazdasági, hanem a földmívelésügyi miniszterium tanügyi osztálya felügyelete alá tartozik a munkásnők iskolája, mert a feldolgozandó tejet nem az állam adja, hanem szövetkezet szállítja és értékesíti a termékeket a maga javára. Ez aztán a boldog szövetkezet, a melynek sem munkaerőre, sem pedig a szükséges helyiségekre és berendezésre nincsen költsége. Valóban hálaérzettel gondolhatnak a szövetkezet tagjai úgy mint a tanulók dr. Darányi Ignácz

földmivelésügyi miniszterünkre, a ki munkát adva, gyámolítja a földmívelőket és orvosolja bajaikat. *Ferenczy Ida.*

★

A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztálya január 19-én igen nagyszámú közönség részvétele mellett tartotta meg rendes havi ülését. Az ülésen jegyzőkönyvben örökítették meg Gallauner Luiza és báró Barkóczyné-Dömök Antonia elhunyt egyesületi tagok emlékét. Előadást tartottak Ujváry Ignácz festőművész «A művészi oktatás némely kérdéseiről» és Pályi Sándor «Berlini tanulmányairól». Ez utóbbi előadást mai füzetünkben közöljük, Ujváry előadását pedig folyóiratunk februári számában.

★

Ujabb adományok a Péterfy-alapítvány javára. Péterfy Sándor tanítványai által a M. D. E.-ben létesített alapítványra újabban adakoztak: *A)* Vikolné Mihájlovits Hermin 5 K, Demjanovichné Kassich Etel 1 K, Jilly Vilma 1 K, Pátzayné Weidner Anna 1 K, Tobisch Teréz 1 K, Zsigárdy Flóra 1 K, Tőrőné Végh Mária 2 K, Szarvasné Harrer Paula 5 K, Tamásyné Gáll Anna 4 K, Csengery Lenke 3 K.

B) Lauermann Olga 2 K, Staudtner Paula 4 K, Hazay Ilona 1 K, Sporkó Mária 2 K, Würthné Kozma Jolán 3 K, Stoffa Margit 3 K, Bartalits Janka 2 K, Füssyné Huszár A. 5 K, Gyulai Frida 3 K, dr. Hollósy Ede 20 K.

C) Komjáthy Györgyné 1 K, E. P. 2 K.

★

Pályázat. A Péterfy tanítványok alapítványának 2097 kor. tőkéje után 1902. év márczius 18-án esedékes évi kamat élvezetére alulirott egyesület pályázatot hirdet.

Az alapító levél értelmében: «Az alapítványi segélyt csak olyan nő-folyamodó nyerheti el és pedig vallásra, nemzetiségre, korra és tanulmányainak minőségére és tartamára, vagy állására való tekintet nélkül (akár különben is tagja a Mária Dorothea egyesületnek, akár nem), a ki az alábbi intézetek egyikében, nevezetesen:

a) a m. kir. állami Erzsébet Nőiskolában (előbb állami elemi és polgári iskolai tanítónőképző-intézet) VI. ker. Andrássy-út 65. sz. a.)

b) az országos kisdedovó egyesület képző-intézetében, VII. ker. Szegényház-tér 7. sz. a.

c) a Frőbel-féle nőegyesület kisdedóvó képző-intézetében, VI. ker. Bajza-utcza 27. sz. a. (előbb V. ker. Széchenyi-téren), végül

d) a m. kir. állami mintarajztanoda és rajztanárképző-intézetben, VI. ker. Andrássy-út 71. sz. a. mint rendes vagy vendéglátogató növendék Péterfy Sándor tanárnak tanítványa volt és ezt hiteles bizonyítványokkal igazolja. Az elaggott vagy munkaképtelenné vált, vagy nagy anyagi szükségben szenvedő és különösen a tanítással és neveléssel tényleg foglalkozott tanítványok előnyben részesítendők.

A kellőképen felszerelt bélyegtelen folyamodványok 1902. év márczius hó 1-ig küldendők a Mária Dorothea Egyesület elnökségéhez czímezve, Budapest, VIII. ker. Orczy-út 6. sz. alá.

Budapesten, 1901 deczember 17-én.

A Mária Dorothea egyesület nevében:

Radnai Jenőné, titkár. *özv. Herich Károlyné,* alelnök. *Lázárné Kasztner Janka,* pénztárnok.

IRODALOM.

ARANY LÁSZLÓ ÖSSZES MŰVEI. Közrebocsátotta *Gyulai Pál*. 5 kötet. Budapest 1900. Franklin-Társulat kiadása.

Arany László irodalmi tevékenységének a hitves kegyelete állított maradandó emléket, midőn összes műveit Gyulai Pál, az Arany család hűséges barátja által közrebocsájtatta. Gyulai Pál a jó barát szerető gondosságával végezte a reábizott feladatot s a gyűjtemény első kötetéhez erős, biztos és gyöngéd vonásokkal megrajzolta Arany László életét s jellemzi főbb alkotásait. «Hadd őrizze e gyűjtemény emlékét» — így végzi a bevezető sorokat Gyulai, — «Se a hitves, se a barát nem koszorúzhatja meg méltóbban sírját mint e gyüjtemény virágaival».

Arany László művei becses ereklyéi lennének nemzeti irodalmunknak akkor is, ha nem Arany János fia írta volna azokat; így kétszeres kegyelettel forgatjuk lapjait, s minél jobban gyönyörködünk az egyes költemények szépségében, minél jobban méltányoljuk irodalmi tanulmányait, annál fájóbb érzés fog el s önkénytelenül is felsóhajtunk Gyulaival: «mit várhattunk volna tőle, ha ily irányban fejlődik tehetsége?» De ha életkörülményei nem engedték is meg, hogy nagy költővé fejlődjék, mint ezt a nemzet a «Délibábok hőse» és Hunnok harcza czímű költői elbeszélései után joggal remélheté: megengedte neki a sors, hogy atyjának műveit és hátrahagyott iratait 12 nagy kötetben sajtó alá rendezhesse s oly becses jegyzetekkel lássa el, minővel ezt más nem teheté. Az irodalommal foglalkozót Arany László műveinek minden sora, kitünő népmese gyüjteménye s politikai tanulmányai is érdekelni fogják, de különös érdekességgel bir mindenkire nézve az a prózában írt szép elegia, melyben Arany László korán elhunyt testvérét, Juliskát s unokahugát, a kedves, szép Piroskát elsiratja. Piroskát, ki nem csak a nagyapának volt vigasztalása, öröme, neki a gyermektelen Arany Lászlónak és nejének is ő volt egyetlen kedvencze, gyönyörűsége, «minden reménye». Az a véghetetlen gyöngédség és szeretet, a lemondó és vigasztalan bánat, a mely e kis megemlékezésen végig vonul, nem csak azt mutatja, mi volt az ő lelküknek Piroska, azt is visszatükrözi, milyen volt az a lélek, melyet a kedves gyermek halála oly kegyetlen búba taszított. Nem olvashatjuk könyek nélkül e megemlékezést, melyet a nagyapának Piroskához írt levelei, Juliskáról írt versei, s azok a szép költemények egészítenek ki, melyet Piroska halálára Szász Károly, Bartók Lajos, Pósa Lajos, Lévay József, Rudnyánszky Gyula és mások írtak. Mert «a nagyapa panaszos éneke visszhangra talált sok költő fo-

gékony lelkében; az irodalom mintegy a maga kedves halottjának tekintette őt» «Aztán kikisértük — így fejezi be Arany László a megemlékezést» és letettük oda a nagyapa és nagymama mellé. Sírjok felett a felszakgatott hantot és zöldelő repkényt még az nap gondos kézzel elegyengette a kertész s midőn a nyári nap végső sugára a sirra visszatekintett, utolsó búcsuja óta változást sem láthatott rajta. Mintha ma is az a sír volna, a mi tegnap volt. — Pedig boldog emlékeinkhez, melyek eddig ott voltak eltemetve, most oda temettük legszebb reményeinket is». *S. I.*

*

A «Magyar Bazár», a magyar nők e hű tanácsadója, jelen évi első száma tetemesen megváltozott külsőben jelent meg. Szép színes borítéka van, terjedelme jelentékenyen megnövekedett s a gondos szerkesztés minden lapját élvezetes és tanulságos közleményekkel töltötte meg. Az igazán szép és gazdag kézimunka-rovat kiegészítéseül egy gyönyörű magyar himzésminta (eredetije a Kubinyi-család birtokában van) rajzát hozza pompás műmelléklet gyanánt. A jövőben havonként kétszer megjelenő tartalmas divatlap olcsóbb is lett: előfizetési ára az eddigi évi 16 korona helyett 12 korona. A «Magyar Bazár»-t Wohl Janka halála óta S. Hentaller Elma és ifj. Lónyai Sándorné nagy körültekintéssel és lelkesedéssel szerkesztik s mindent elkövetnek, hogy minél tökéletesebbet nyújthassanak olvasóiknak. Az első és második számba gr. Hessensteinné br. Perényi Malvin, Feleki Sándor, Szepessy László, Zboray Aladár, Sárosi Bella, Ábrányiné Katona Klementin, Miklós Elemér, Sulyok Ylda, Becsky Emilné és Gömöry Olivér írtak közleményeket. A megifjult «Magyar Bazár»-t előnyös átváltozása alkalmából melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe.

Felhivás előfizetésre.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az 1902-ik évben — a régi zászló alatt, a régi jelszóval — huszonharmadik évfolyamát kezdi meg. Főtörekvése: hogy tehetsége szerint hozzájáruljon nőnevelésünk nemzeti szellemben való tovább fejlesztéséhez, s hogy összekötő kapocsúl szolgáljon mindazok közt, a kik nőnevelésünknek e szellemben munkásai.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az egyetlen nőnevelési szakfolyóirat irodalmunkban.

A „Nemzeti Nőnevelés“ a legolcsóbb pedagogiai folyóirat.

Két oly körülmény, a mely okot s módot szolgáltat folyóiratunk pártolására, mely csak tömegesebb részvétel mellett tarthatja fenn magát áldozatok nélkül.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az 1902-ik évben is megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) minden hónapban három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a „Nemzeti Nőnevelés“ címe alatt a VI. kerületi állami polg. iskolai tanítónőképző intézetbe (Andrássy-út); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VI., Bulyovszky-utcza 28. sz.) küldendők.

Franklin-Társulat kiadása.

MAGYAR REMEKIRÓK

a magyar irodalom főbb művei — 55 kötetben, diszes vászonkötésben

Ára 220 korona.

Tartalmazza:

* *Arany János*
* *Arany László*
Balassa Bálint
* *Bajza József*
Berzsenyi Dániel
Csiky Gergely
Csokonai V. Mihály
* *Czuczor Gergely*
Deák Ferencz
Eötvös József br.
Fazekas Mihály
* *Garay János*
Gyadányi József
Kármán József
Gyöngyössy I.
Katona József
Kazinczy Ferencz
* *Kemény Zsigm.*
Kisfaludy Károly
Kisfaludy Sándor
Kölcsey Ferencz
Kossuth Lajos
Madách Imre
Mikes Kelemen
Pázmán Péter
Petőfi Sándor
Reviczky Gyula
Széchenyi István gr.
* *Szigligeti Ede*
Teleki László gr.
* *Tompa Mihály*
* *Vajda János*
* *Vörösmarty M.* és
Zrinyi Miklós műveit.

A Franklin-féle «**Magyar Remekirók**»-ban örökbecsü főműveikkel képviselve vannak összes nagy iróink Balassa Bálinttól, a szerelem trubadurjától kezdve egészen Reviczky Gyuláig, a korán elhunyt költőig.

A Franklin-féle «**Magyar Remekirók**» 55 testes kötete felöleli a legbecsesebbet, mit a magyar szellem öt század óta az irodalomban teremtett és hivatva van arra, **hogy minden családi könyvtár gerincze legyen.**

A Franklin-féle «**Magyar Remekirók**» 55 kötete egyöntetü diszes kiadásban *csak 220 koronába kerül*, mig *a magyar klaszszikusok* eddig megjelent *különböző, nem egyöntetü kiadásai* együtt mintegy *600* koronába kerülnek.

A Franklin-féle «**Magyar Remekirók**» kiállitása méltó a nemzeti mű jelentőségéhez. A művészi, de egyszerű kötés erős, angol vászonkötés, a legtartósabb, a mi e nemben létezik. A mű papirja famentes, soha meg nem sárguló; betűi külön e czélra készülnek.

A Franklin-féle «**Magyar Remekirók**» öt kötetes sorozatokban jelennek meg. Az első öt kötet 1902 elején hagyja el a sajtót és azontul minden félévben jelenik meg egy-egy öt kötetből álló sorozat.

Sajtó alá rendezik és az illető iró életét és munkáinak jellemzését felölelő bevezetéssel ellátják:

Alexander Bernát
Angyal Dávid
Badics Ferencz
Bánóczi József
Beöthy Zsolt
Berzeviczy Albert
Bayer József
Endrődi Sándor
Erődi Béla
Erdélyi Pál
Ferenczy Zoltán
Fraknói Vilmos
Gyulai Pál
Heinrich Gusztáv
Koroda Pál
Kossuth Ferencz
Kozma Andor
Lévay József
Négyessy László
Riedl Frigyes
Rákosi Jenő
Széchy Károly
Széll Kálmán
Váczi János
Vadnai Károly
Voinovich Géza
Zoltvány Irén

* A csillaggal jelzett és dült betükkel szedett remekirók műveinek kiadási jogát a Franklin-Társulat magának szerződésileg biztositotta, úgy **hogy azt más kiadó ki nem adhatja, ezen irók művei semmiféle más gyüjteményben ez idő szerint meg nem jelenhetnek.**

A Franklin-Társulat által kiadott «**Magyar Remekirók**» nagy értékét rendkivül emeli, hogy annak kiegészitője a

Teljes Magyar Shakspere,

a **Kisfaludy-Társaság** által kiadott s költőink: *Arany, Petőfi, Vörösmarty, Szász Károly, Lévay, Arany László, Fejes, Greguss, Győry Vilmos, Lőrinczy-Lehr, Rákosi Jenő, Szigligeti* által forditott kiadása. Ez a forditás ma már magyar remekiró-számba megy, mert azt halljuk a szinpadról, ezt idézzük lépten-nyomon; átment a nemzet vérébe.

A **teljes magyar Shakspere**-t kedvezményes áron kapják a «**Magyar Remekirók**» megrendelői, vagyis a hat kötetes diszesen bekötött munkát 30 korona bolti ár helyett **20 koronáért,** ha mind a két munkát megrendelik.

Megrendeléseket elfogad minden hazai könyvkereskedés vagy a Franklin-Társulat Budapesten.